

MARIJA U HRVATSKOM GOSPINU LISTU »MARIJA«

PETAR LUBINA, OFM

Splitski franjevci pokrenuli su 1963. vjerski list za Marijine štovatelje pod imenom *Marija*. Postao je on s vremenom svojevrsna hrvatska marijanska enciklopedija. Iznosio je učenje Crkve o Gospi, obradio je glavne istine katoličke vjere o Mariji, Mariju u Svetom pismu, u spisima svetih otaca, u hrvatskoj književnosti i u hrvatskoj likovnoj umjetnosti... Godinama je imao rubriku *Mala Gospina enciklopedija*, a donosio je i dijelove papirnih tekstova o Gospi. Predstavljao je štovanje Gospe u drugih naroda i u drugih vjeroispovijesti, kao i Mariju u književnosti drugih naroda. *Marija* je prikazala mjesta gdje je Gospa živjela, poznatija Gospina svetišta na svijetu, sva Gospina svetišta, nove crkve i kapele među Hrvatima... Tako je postala nezaobilaznom literaturom za imalo ozbiljno proučavanje marijanske tematike na hrvatskome jezičnom području.

UVOD

Franjevci Provincije presv. Otkupitelja sa sjedištem u Splitu uvijek su gajili osobitu ljubav prema bl. Djevici Mariji. Prema njoj bio je usmjeren odgoj i duhovni život cijele zajednice. Djelujući na području između Zrmanje i Neretve, nastojali su tu navezanost na presvetu Djevicu prenijeti i na njima povjereni puk. Širili su njezine slike i kipove, podizali oltare, kapele i crkve njoj posvećene, gradili marijanska svetišta i u njih hodočastili. Zbog toga je taj kutak dobio i naziv *Marijin perivoj*.¹

I pastoralno djelovanje splitskih franjevaca bilo je velikim dijelom marijanski obojeno. Širenju pobožnosti prema Gospi posvećivali su najveći dio svoga intelektualnog i spisateljskog rada. Tako je ostalo do danas. Među ostalim, izdavalj su glasnik *Gospa Sinjska* (1922–1942), glasnik *Gospa od Zdravlja* (1931–

¹ Dr. fra Karlo BALIĆ, *Kroz Marijin perivoj – Štovanje bl. Djevice Marije u franj. Provinciji Presv. Otkupitelja*, Šibenik, 1931.

1935) i *Vjesnik svetišta Kraljice Hrvata Majke Božje Lurdske* (1939–1941). Po odredbi provincijske uprave od 27. srpnja 1962,² 1963. počinje izlaziti list *Marija*. Bio je to, i danas još uvijek ostao, jedini opći hrvatski marijanski list, otvoren svakom marijanskom svetištu i župi. Da bi mogao obuhvatiti i ostala duhovna i kulturna područja, u podnaslovu mu stoji: »List za Marijine štovatelje«. Među prvim poslijeratnim listovima izlazi u tiskovnom ruhu³ i tiska se punih 30 godina u istoj tiskari.⁴ Uređuje ga prvih 20 godina fra Vjenceslav Glibotić, da bi do danas nastavio fra Petar Lubina. Suradnici su bili u početku uglavnom profesori s Franjevačke gimnazije u Sinju, a urednik je s vremenom proširio njihov krug. Bilo ih je tako iz gotovo svih crkvenih zajednica i krajeva iz domovine, a i iz kruga katoličkih svjetovnjaka. Slično je ostalo do danas.

U početku *Marija* izlazi 6 puta godišnje. S 1966. pojavljuje se 8 puta, da bi s 1968. nastavila izlaziti 10 puta godišnje, svakog mjeseca, izuzev u kolovozu i rujnu. Prvo godišće pojavljuje se na 32 stranice u svakom broju, a već 1964. izlazi svaki broj na 48 stranica. Međutim br. 7/1974. pojavljuje se na 40 stranica, na koliko je *Marija* nastavila izlaziti sve do danas. Počela je s nakladom od 7.000 primjeraka, da bi 1971. dostigla najveći broj – 14.000 primjeraka i spala s domovini nametnutim ratom i poštanskom blokadom kroz 1992. na 8.500 primjeraka. U početku je naslovnica bila jednobojna, zatim dvobojna, trobojna i konačno četverbojna. Nastojalo se da na naslovnici bude svaki put novi Gospin lik. Dosad ih je objavljeno više od 200. Od br. 2 1991. i zadnja je korica četverbojna. Format *Marije* ostao je nepromijenjen od početka do danas – 20 x 14 cm. Kroz 30 godina (1/1963–12/1992) izišlo je ukupno 283 broja/sveska *Marije*, i to na 12.024 stranice.

Marija je pomalo rasla, zadobila svoj izgled i sadržaj, uputila se u život, prešla granice Lijepe Naše i doprla u Aziju, Afriku, Sjevernu i Južnu Ameriku, Australiju i Oceaniju. Najobičnije čitatelje privlačila je jednostavna riječ o nebeskoj Majci, a one naobraženije stručniji članci koji su se u listu češće pojavljivali.

Osim *Marije*, uredništvo je pokrenulo i seriju *Knjižnica Marije*, u kojoj je objavljena 31 knjiga. Među njima *Hrvatska kršćanska terminologija* zauzima posebno mjesto i velik je doprinos hrvatskoj jezičnoj kulturi. U seriji *Musica croatica* objavljene su tri knjige notnih skladbi, a izvan serije u 7 izdanja pojavilo se oko 70.000 primjeraka priručnog molitvenika za župnike i vjernike pod naslovom *Put u život*. Prema njemu priređena je i zbirka obrazaca vjere, molitava...

² Fra Jure BRKAN, *Odredbe uprave Provincije presv. Otkupitelja u Hrvatskoj o štovanju Bogorodice*, u: *Sveta Marija – Radovi simpozija o štovanju bl. Dj. Marije u Provinciji presv. Otkupitelja*, Služba Božja, Makarska, 1990, str. 128.

³ Osim *Blagovesti* jedino je *Veritas* (ondašnji *Glasnik sv. Antuna*) izlazio u takvoj tehnici, i to samo nekoliko mjeseci prije *Marije*.

⁴ Na prvi mah čini se taj podatak beznačajnim. Međutim, bilo je dosta problema u tiskari s cenzurom. Osobito 1986/87, pod pritiskom unitarističke čizme. Tako se znalo dogoditi da su dijelovi teksta u *Mariji* 1/1987. nakon urednikova potpisa prijeloma lista za tisak bili izmijenjeni bez njegova znanja. I ne samo to! U trenutku prije prijeloma uredniku bi bilo rečeno kako dotično ne može ići u tisak. Kad bi se urednik opravdavao da je on odgovoran za tekst, odgovor bi glasio: »Onda ti nosi kamo hoćeš, mi ti to ovdje tako nećemo tiskati!«

u početku pod naslovom *Kršćanski nauk i sveta Misa*, što se povremeno sadržajno mijenjalo i kasnije pojavilo pod naslovom *Mali put u život u više od 130.000 primjeraka*. U ratnom vrtlogu 1992. priređen je i *Put u život hrvatskog vojnika* i tiskan u 5.000 primjeraka. Uredništvo je izdavalo svake godine zidne, džepne i kasnije plastificirane kartončiće-kalendare.

Istaknuti djelatnik Crkve u Hrvata izrazio se kako je *Marija* hrvatska »svojevrsna marijanska enciklopedija«. U ovom radu namjeravam predstaviti tu »enciklopediju«, što je sve *Marija* pisala o Mariji kroz svojih 30 godina izlaženja. Da bismo mogli o tome imati pregledniju sliku, razdijelio sam ovaj prikaz na šest tematskih poglavlja.

I. BIBLIJSKE MARIJANSKE TEME

Marija je pokušavala predstaviti Gospu našem vjerničkom puku. Bilo je u njoj riječi i o Mariji u Svetom pismu, iako ne baš mnogo.

a) *Marija u starozavjetnim spisima*

Nakon 15 godina izlaženja *Marije*, Dinko Aračić pokušava u seriji članaka »*Marija danas*«⁵ donijeti sustavniji prikaz bl. Djevice i njezina otajstva, svega onoga što Crkva uči i vjeruje o Mariji, i to na temelju Svetog pisma. Niz od 12 članaka započinje biblijskim datostima. Poznato je »da knjige Staroga zavjeta ne spominju izričito Mariju. No, neki od starozavjetnih tekstova, kako ih je u svjetlu kasnijih događaja razumjela i čitala novozavjetna zajednica, daju naslutiti da je uz Mesiju, koji je proročki naviješten, prisutna i njegova majka.«⁶

U starozavjetnim slavnim ženama autor vidi »simbolički pralik za Marijino poslanje« a u »Kćeri sionskoj« »uosobljeni Izrael« (2/1987,45). Pripadnica izraelskog naroda utjelovljuje nade Izraela. Ona će, kao najsvetiji njegov izdanak, u ime Davidove loze roditi Spasitelja. Njezino majčinstvo u isto je vrijeme značilo i njezino djevičanstvo. Punina milosti koju posjeduje, omogućuje joj da bude potpuno predana u volju Božju. Njezina savršena svetost čini je sposobnom da prihvati brak.

U prigodnom predbožićnom članku *Marija u »protoevandelju«* (10/1975, 363) Josip Antolović iznosi suvremena biblijska tumačenja Post 3,5 i naglašava kako je Crkva iz tog teksta izvukla i učenje o bezgrešnom začeću, a u njemu je »kao u sjemenu« sadržana sva povijest spasenja.

b) *Marija u novozavjetnim spisima*

Budući da je Novi zavjet posvećen prvotno osobi i djelu Isusa Krista, Gospa u njemu zauzima razmjerno malo mjesta. Ipak, »u novozavjetnim spisima nala-

⁵ Serija članaka počinje izlaziti od br. 1/1978. i završava u br. 2/1979.

⁶ Dinko ARAČIĆ, *Marija danas*, u: *Marija* 2/1978, str. 44.

zim tragove koji su značajni za naše razmišljanje o nazaretskoj Djevici« (3/1978, 84). Preko sažetog izlaganja apostolske kateheze prelazi na »najstarije« novoza- vjetne spise Pavla iz Tarza – Gal 4,4–5, a zatim Evanđelje po Marku, koje Gospu spominje svega dva puta (6,3; 3,20–35). Dok Pavao govori o bezimenoj ženi, Marko je naziva Marijom, majkom Isusovom. Ona je svjedok ljudske op- stojnosti Isusove, ali i njegova podrijetla od Boga.

Pisac zapaža kako nešto više doznajemo o Gospi i njezinoj ulozi u »evanđe- ljima djetinjstva« (5/1978, 164–165). U Matejevim i Lukinim pripovijestima on vidi zapravo pobudna teološka razmišljanja o početku Isusova zemaljskog života. Tekstovi koji se odnose na Mariju kratki su, a očite su i razlike između dvojice evanđelista. Opaža kako Matej nema posebna interesa za Gospu. Nije zapisao nijednu njezinu riječ. Zanima se za njezinu ulogu u planu spasenja. Posebno je obrađeno Marijino djevičanstvo, koje je navijestio Izaija (Iz 7,14), Josipova prednost pred Marijom u Isusovu djetinjstvu, Isusovo rodoslovlje i obiteljske veze za javnog djelovanja (Mt 12) (5/1978, 164–165; 6/1978, 210; 7/1978, 254). U Luki vidi »mariologa Novog zavjeta« koji u Gospi vidi jedinstvenu osobu zbog Božje naklonosti prema njoj. Ona ima središnju ulogu u Isusovu djetinj- stvu. Luka donosi i Marijine riječi i razmišljanje, a opisao je i njezinu ulogu i ocrtao njezin lik, gdje se ističe ljudskost njezine vjere. Posebni su odsjeci o Marijinoj osobnosti, njezinoj vjeri i ulozi u povijesti spasenja (7/1978, 254–255; 8/1978, 288–290; 9/1978, 330–332).

Autor ne zaboravlja ni Mariju u prvotnoj Crkvi (Dj 1,14) (10/1978, 368). Prelazi zatim na Evanđelje po Ivanu (10/1978, 368–371; 1/1979, 16–17). Ističe kako u njemu susrećemo Mariju na početku i na svršetku Isusova javnog djelo- vanja, u Kani (Iv 2) i na Kalvariji dok Isus umire (Iv 19). Ivan otkriva Marijin lik korak naprijed u odnosu na sinoptike. U Gospi vidi autor podno križa pralik Crkve. Ona predstavlja novi narod koji u Isusovu času okuplja svu njegovu braću, rođenu u bolima križa.

Iako se Gospa izričito nigdje ne spominje, autor se osvrće i na Otk 12 i tom poglavlju pripisuje i marijansko značenje: Marija i Crkva ujedinjene ne samo na Kalvariji nego i u viđenju iz Otkrivenja. To je pralik i slika Crkve patničke i slavne.

U »svečanom broju« *Marije* (7–8–9/1987) Adalbert Rebić (str. 244–251) ukratko izlaže katoličko svetopisamsko učenje o Marijinu otajstvu, i to prema kronologiji spisa. Nakon uvoda, donosi Pavlov govor o Mariji, zatim Markov, Matejev, Lukin, Ivanov i Djela apostolskih. Zbog ograničena prostora, autor se uopće ne osvrće na Stari zavjet i Otkrivenje, jer se tamo Gospa nigdje izričito ne spominje.

II. SVETOOTAČKA MARIJANSKA SVJEDOČANSTVA

Nakon svetopisamskih tekstova, glas Božji nije umuknuo. On je i dalje odje- kivao. »U slijedećim stoljećima iza smrti apostola Duh Sveti poticao je uvijek nove muževe, da nam i oni svoje dublje uvide u otajsta naše vjere priopće te

nas svojim iskustvom vjere obogate. Tako uz biblijsku riječ imamo i otačku riječ iz prvih 5 stoljeća Crkve«,⁷ crkvene pisce i pape. Posvješćivali su i otkrivali zajednici Isusovih vjernika ono što je ona već odavna vjerovala.

a) Oci i crkveni pisci

U svečanom broju *Marije* (7–8–9/1987, 251–254) Rudolf Brajčić, od preobilnog broja otačkih pisaca, govora i tema, ograničava se na neke isječke, i to samo od nekih otaca, najvažnijih. Tako donosi Justina (†165), zatim Ireneja (†202), Ambrozija (†397) i Augustina (†430). Ocrta najprije u najkraćim crtama njihov životni tijek, a onda se osvrće na njihovo učenje koje su izrekli na temelju Svetog pisma. Tako naglašava usporedbu Eve i Marije, čime je Justin htio ponajprije dokazati kako je u trenutku naviještenja Marija bila djevica. Istom usporedbom Irenej naglašava Marijinu slobodnu vjeru i poslušnost. Kod Ambrozija ističe Mariju kao tip Crkve u smislu djelateljice i njegovateljice vrhunarnavnog života, a u Augustina misao o Mariji, majci Glave koja je i i majka udova.

Karlo Kosor u 5 nastavaka pruža ono što Crkva vjeruje o Mariji.⁸ Nakon kratka osvrta na apostolske kateheze, Kosor postupno obrađuje istine koje Crkva vjeruje o Gospi, počevši od njezina materinstva (1/1966, 8–10; 2/1966, 53–55), preko djevičanstva (2/1966, 55–56), bezgrešnog začeća (3/1966, 99–101), uznesenja (3/1966, 102–103), duhovnog materinstva (4/1966, 153–156) i posredništva (5/1966, 200–203). U uvodnoj riječi pripominje kako objavljene istine u početku Crkvi nisu bile sasvim jasne niti su kršćani bili svjesni svih Marijinih povlastica u koje mi danas vjerujemo. Trebalo je za to proći dosta vremena, a nerijetko se sve to bistrilo i spoznavalo pod utjecajem kakva zastranjenja ili kakve zablude. Zatim ukratko izlaže učenje otaca i crkvenih pisaca: Trebalo je dokazivati Marijino *materinstvo* i boriti se protiv »doketa« – Ignacije i Justin (†165), gnostika – Irenej (†202), Tertulijan (†220) i Hipolit (†235). Origen (†254) pobija Celsa. Arijanizam je osuđen 325. na Saboru u Niceji, a 381. na Saboru u Carigradu potvrđen je dotadašnji nauk o Marijinu djevičanskom materinstvu. Ćiril Aleksandrijski (†444) pobija nestorijanizam i dokazuje Marijino božansko materinstvo, a 451. Kalcedonski sabor osuđuje Eutiha i izjašnjava se da je Marija Bogorodica. Leon Veliki (†461) vidi u Marijinu djevičanskom i božanskom materinstvu duboki Božji nacrt.

Učenjem o Marijinu djevičanskom materinstvu Crkva je obranila i Marijino trajno *djevičanstvo*. Tertulijana su zbunili evandeoski dijelovi o braći Isusovoj... I nijekao je Marijino djevičansko materinstvo. Najviše je pridonio pravom shvaćanju tih riječi i razrješenju problema Jeronim (†420).

⁷ Rudolf BRAJČIĆ, *Majka i djevica: pralik Crkve, djevice i majke – otačka riječ: Eva – Marija – Crkva*, u: *Marija 7–8–9/1987*, str. 251.

⁸ Karlo KOSOR, *Marija u spisima prvih dvanaest stoljeća*. Počinje br. 1, a završava br. 5/1966.

Učenje o bezgrešnom začeću u prvih 5 st. nije bilo jasno i izrazito, ali se nazire. Crkveni pisci za nekoliko stoljeća govore i pišu o bezgrešnom začeću nejasno, ali od 7. st. to otvoreno uče. Na tom polju autor nabroja kako su se istaknuli svojom mišlju – Efrem (†373), Ambrozije (†397), Teodot Ancirski (†446), Maksim Torinski (†450), Sofronije Jeruzalemski (†638), Ivan Eubejski (†750), Ambrozije Autpertski (†780), Pavao Varnefridski (†801), Paskazije Radbertski (†860) i Bernard (†1153).

Među crkvenim piscima vrlo je rano vladalo zanimanje za svršetak Gospina života. Autor ističe kako se najprije držalo da je Gospa umrla, ali je vladalo uvjerenje kako je ona slavodobitno ušla u nebo, gdje nas zagovara kod Sina. A onda je Timotej (4. st.) tvrdio kako je ona besmrtna i nije umrla. O *uznesenju* govori prvi apokrifni spis *Tranzit bl. Djevice Marije...*

O Marijinu *duhovnom materinstvu* autor započinje Pavlovom usporedbom staroga i novog čovjeka, što je našlo odjeka u spisima crkvenih pisaca. Tim se učenjem bave Irenej, Efrem, Epifanije (†403), Petar Krizolog (†450), Augustin (†430)... Ipak, tek od početka 12. st. vjernici nazivaju Mariju »naša Majka« a pisci pišu o njoj izrazito kao o »duhovnoj Majci«.

Marija je *posrednica*. Pisac zamjećuje kako se uvijek spominje uz Isusa i zbog Isusa. Njezina je slava odsjev Isusove slave. Tek oko polovice 4. st. imamo dokaze da se vjernici obraćaju Mariji u svojim nevoljama, zazivaju je i u nju se pouzdavaju. Efrem je naziva »posrednicom čitavoga svijeta« (5/1966, 200), Ćiril Aleksandrijski na Saboru u Efezu veli da se po njoj »spašava svaki vjernik« (5/1966, 201), a o njezinu općem posredništvu razvijaju nauk u 6. i 7. st. grčki oci German, Andrija Kretski i Ivan Damašćanski, a zapadni sv. Anselmo (†1109) i sv. Bernard (†1153).

Dva prigodna članka približuju nam neke svete oce i njihovo učenje o Gospi. Tako Jakov Udovičić⁹ najprije iznosi najvažnije o Irenejevu životu, a o Gospi ističe usporedbu Eva – Marija (3/1973, 122) i sveopće Marijino materinstvo (3/1973, 123). On predstavlja i Ćirila Aleksandrijskog.¹⁰ Nakon podataka o životu i važnijim djelima, izlaže Ćirilovo učenje o Kristu, a zatim njegove posljedice – učenje o Gospi: Marija je Bogorodica, jer je Krist »pravi Bog u naravi«.

b) Papinski glasovi

1) Ivan XXIII.

Marija od početka prati glas Petrova nasljednika i donosi isječke iz njegovih govora. Tako već u prvom broju¹¹ bilježi dolazak Ivana XXIII. u loretsku bazu i njegov prigodni govor i molitvu za uspjeh Sabora.

⁹ Fra Jakov UDOVIČIĆ, *Sveti Irenej o Mariji*, u: *Marija* 3/1973, str. 122–123.

¹⁰ ISTI, *Ćiril Aleksandrijski o Mariji*, u: *Marija* 9/1973, str. 422–423.

¹¹ *Govor i molitva pape Ivana XXIII. u Loretu uoči otvaranja II. vatikanskoga općeg sabora*, u: *Marija* 1/1963, str. 3–7.

2) Pavao VI.

Već drugi govor koji je *Marija* donijela jest nastupni govor pape Pavla VI. (5/1963, 133). Karlo Kosor prati papine govore, bira njihove dijelove i kratko ih prikazuje u *Mariji*. Tako (5/1964, 195–197) na godišnjicu otvaranja Sabora u Sv. Mariji Velikoj i onaj na kraju drugog zasjedanja Sabora (1/1965, 4–6) kad je proglasio Mariju Majkom Crkve. Prikazan je i govor na završetku sinode, kad je pripomenuo kako u novije doba slabi sinovski osjećaj prema Mariji (2/1970, 53–54).

Obraća se poglavarima, odgojiteljima i bogoslovima (6/1964, 243–245), sudionicima na kongresu kruničarskog pokreta (9/1977, 324), zaručnicima u Bogoti (2/1969, 65), u nazaretskoj bazilici (1/1965, 36–38), u svetištu Gospe Bonarske na Sardiniji (6/1970, 245–247).

Govori o Gospi češće i na audijencijama hodočasnicima (6/1964, 243–245) i poziva ih da mole za mir, i to Gospinu molitvu krunice (9/1972, 387).

Možemo naći prikazane i njegove govore na blagdane. Tako na Bogojavljenje 1968. i na Svijećnicu (4/1967, 147–148), na blagdan sv. Krunice (1/1965, 36–38), na Veliku Gospu (9/1968, 389–391), za svetkovinu Rođenja Marijina (1/1966, 12), na blagdan Bezgrešne (5/1964, 195–197; 3/1969, 108–109; 2/1973, 99–100).

Marija je donijela prigodnu radio-poruku Pavla VI. za slavlje 300. obljetnice posvete Luksemburga Gospi (7/1966, 291–292) i u prigodi 500. obljetnice smrti J. Skenderbega (4/1967, 147–148).

U *Mariji* je tiskana cijela enciklika Pavla VI. *Uoči svibnja* (4/1965, 147–150), a tako i *Enciklika mira* od 15. rujna 1966 (6/1966, 242–246). U prigodi 25. obljetnice posvete Gospi Pija XII (31. X. 1942) objavljuje pismo »Velik znak« (1/1968, 28–32; 2/1968, 56–61). U povodu 400. obljetnice bule »Consueverunt Romani Pontifices« 7. listopada 1969. pismom potiče na molitvu krunice (1/1970, 3–7), a 1. svibnja 1971. piše upraviteljima marijanskih svetišta (7/1971, 295–296). Na Svijećnicu 1974. objavljuje pobudnicu *Marialis cultus* o ispravnom uređenju i povećanju štovanja bl. Djevice. Naš list donosi njezin prijevod (6/1974, 244–247 i 7/1974, 296–301), kao i papino pismo fra Karlu Baliću (6/1977, 212–213).

3) Ivan Pavao II.

Sa svojim geslom SAV TVOJ Ivan Pavao II. svratio je u marijanskom svijetu veliku pozornost na svoju osobu i iskaze ljubavi i povjerenja prema nebeskoj Majci. »O Mariji nikad dosta!«, čulo se iz usta sv. Barnarda. U tom stilu kao da je započeo i dobrim se dijelom nastavio pontifikat Ivana Pavla II. On govori i govori. I u Rimu, i u Italiji, i izvan granica Italije. Svako njegovo apostolsko putovanje ima za cilj i po jedno marijansko svetište. I gotovo je nemoguće pronaći njegovo putovanje na kojemu neće izgovoriti marijansku homiliju, posvetnicu, molitvu.¹²

¹² Od br. 1/1980. *Marija* donosi u svakom broju (izuzev rijetkih izuzetaka) govore ili molitve-posvetnice Ivana Pavla II. Bira ih i prevodi Bonaventura Duda. On je jako pozoran da se

a) Razni nagovori, kateheze i homilije

Ivan Pavao II. susreće se s raznim slojevima vjernika. I u takvim prigodama nađe vremena i smisla da im uputi riječ na Mariji nadahnutu. Tako govori katoličkim laicima u Loretu (10/1980, 284–286), rimskim sjemeništarcima (6/1984, 218–219), redovnicama (6/1981, 204), sveučilištarcima (10/1989, 284), biskupskim ravnateljima hodočašća (11/1981, 324–325), sudionicima Marijina šatorovanja (1/1988, 3–4), upraviteljima marijanskih svetišta (5/1989, 164), upraviteljima i radnicima auto-ceste Orte (4/1990, 124), bolesnicima (2/1987, 44–45) i hodočanicima općenito. I za njih nađe u Mariji nadahnuće za prigodnu riječ. Govorit će na općim primanjima (3/1984, 98–99; 4/1984, 138–139), za Pozdravljenja (1/1985, 6–7; 2/1985, 48–49; 3/1985, 87–88; 4/1985, 127–128; 5/1985, 167–168; 6/1985, 206). Osobito će rado govoriti po marijanskim svetištima. Tako u Zaragozi (11/1983, 338–339), Lurdu (1/1984, 18–19; 2/1984, 58–59; 7–9/1984, 256–257), Pompejima (11/1984, 338–339), Washingtonu (12/1984, 378–379), kod Naše Gospe od Osvita u Ekvadoru (4/1987, 124–125; 10/1987, 300–301; 11/1987, 352–353; 12/1987, 382–383), u Argentini (3/1988, 90–91), Oropi (7–8–9/1990, 244), Santiagu de Compostela (11/1990, 324), Formii (12/1990, 364), Genovi (2/1991, 44; 11/1991, 324), malteškom svetištu Ta'Pinu (3/1991, 84), Loretu, u Švicarskoj (7–9/1985, 246–247). Stavljat će za uzor svece koji su nasljeđivali Mariju (10/1983, 298)...

Marijanske su teme za njega neiscrpane. On govori o krunici (10/1985, 286–287), o Kraljici svih svetih (11/1985, 326–327), Bezgrešnoj (12/1985, 364–365), o Mariji i miru (1/1987, 4–5), na Veliku Gospu (7–8–9/1980, 245–246), na tolike marijanske blagdane, ususret Božiću (12/1983, 374)... I kateheze prožete su Marijinim duhom, a tako i korizmene poruke (3/1987, 84–85), i poruka hrvatskim katolicima ususret bistričkom slavlju (10/1984, 288–294).

b) Posvetnice

Ivan Pavao II. obavlja posvete Gospi. Njoj povjerava puk Božji, da ga ona štiti i zagovara. On tako u Čenstohovi 4. lipnja 1979. izriče posvetnicu poljskog naroda njegovoj Kraljici (4/1980, 124–126). U Svetoj Mariji Velikoj u Rimu obavlja čin predanja Bezgrešnoj Bogorodici na blagdan Bezgrešne 1981 (10/1982, 284–285 i 11/1982, 324–325) i na Duhove 1981. u prigodi slavlja 1550. obljetnice Efeškog sabora (5/1982, 164; 204). U Fatimi 13. svibnja 1982. Gospi povjerava cijelu Crkvu (6/1982, 206–207 i 7–9/1983, 247–248). Slično čini u Rimu, na blagdan Blagovijesti 1984 (5/1984, 169), i na Španjolskom trgu u Rimu, 8. prosinca 1988 (12/1991, 364). Taj čin ne izostavlja ni za posjeta Torinu 13. travnja 1980 (5/1981, 164), u svetištu Gospe od Stupa u Zaragozi u Španjolskoj, **6. studenoga 1982 (12/1982, 372), i Kikvinkviri, 5. srpnja 1986 (6/1988, 206).**

ne bi Papine misli ponavljale. Želi u svakom broju donijeti nešto novo Papino, originalno. Sve do 1986. Tada je kroz 1986. pauzirao. Nastavio je zatim 1987. i 1988. Naslov se rubrike mijenjao – *Marijanski tekstovi pape Ivana Pavla II*, zatim *Ivan Pavao II. Marijin propovjednik*, da bi posljednje dvije godine bio naslov *Papa o Mariji*, što je ostalo do danas. Nakon Dude tekstove bira i prevodi Stjepan Čovo.

c) Molitve

Pun pouzdanja u Marijin zagovor, Ivan Pavao II. često upućuje nebeskoj Majci i svoje molitve. Tako moli pred polazak za Meksiko potkraj siječnja 1979 (2/1980, 44–45), za biskupsku sinodu 1980 (10/1980, 286), za Marijansku godinu (10/1987, 307) za majke na ovoj zemlji (2/1983, 43), za ljudsku obitelj (6/1991, 205), za sve nas (4/1989, 124–125), da nam blista već sada (7–8–9/1991, 245)...

d) Enciklike, pobudnice, pisma

Iz prve enciklike Ivana Pavla II. *Otkupitelj čovjeka* objavljen je završni dio o Majci našeg pouzdanja, br. 22 (5/1979, 163–166). Enciklika *Otkupiteljeva Majka* ukratko je i predstavljena čitateljima odmah po objavljenju (5/1987, 163–165). *Marija* će donijeti i njezine dijelove (5/1987, 166–167; 6/1987, 204–205). Donesen je i dio iz enciklike *Bogat milosrđem* (br. 9) (4/1988, 132–133), a tako i iz enciklike *Otkupiteljsko poslanje*, gdje je Gospa predstavljena kao prva misio-narka (br. 92) (10/1991, 284).

Marija je donijela i nekoliko Papinih pisama. Tako nadb. Franji Kuhariću u prigodi Branimirove godine (7/1979, 252–254), kard. Franji Šeperu kojim ga imenuje svojim izaslanikom za ninsko slavlje 2. rujna 1979 (8/1979, 285–287). Objavljen je i dio apostolskog pisma *Dostojanstvo žene* (br. 4) (1/1989, 4), kao i marijanski dio iz *Christifideles laici* (br. 64) (5/1990, 164). U nekoliko nastavaka *Marija* donosi i prigodno Pismo predsjedniku Središnjeg odbora za Marijansku godinu 1987/8 (3/1989, 84–85), a i poruku mladima u prigodi Dana mladih (1/1990, 4).

III. MARIJANSKI LIK U POVIJESTI CRKVE

Kao zajednica Isusovih vjernika, Crkva je pozvana nastaviti djelo Kristovo: propovijedati Radosnu vijest svemu stvorenju. I u sve dane do svršetka svijeta, do Isusova ponovnog dolaska. Prva Isusova učenica, Majka njegova i svih vjernika, služila je brojnim kroz povijest kao uzor kako ljubiti njega, svoga Gospodina.

a) Opći pregled

Vješto pero J. S. pokušalo je u 12 nastavaka, u cijela prva dva godišta *Marije*, pod naslovom *Marija i Crkva* prikazati što je Majka Božja značila zajednici Isusovih vjernika od njezinih početaka do dana današnjega. U nizu članaka dotiče se svih važnijih kretanja u povijesti i uljudbi. Prati razvoj teologije, mijenu vjekova, pravce u umjetnosti... Spretnom vještinom pera u prvom članku dotiče biserne točke Marijina života, a u sljedećim brojevima ukratko ocrta ona koja je »za svoj život i predanje dobila Nestvorenu Ljubav, a za polje svoga plodnog

djelovanja ljubav stvorenu od krvi Svoga Sina, a posvećenu Duhom Svetim«. ¹³ Spretno i sretno. Stoljeće po stoljeće. Na početku predočava borbu prve zajednice oko Marijina materinstva i djevičanstva, prelazi na stoljeće »početka mariologije« (IV. st.) i konačno utvrđeni naslov Theotokos. Prolazi tmurnim danima (IV – VII. st.) tlom Rimskog Carstva kad se podižu veličanstvene bazilike Mariji, a cvate pustinjaštvo. U obranu Marijina djevičanstva ustaju Ambrozije i Jeronim (†420), a Augustin (†430) stvara viziju nove države.

Kroz srednji vijek, bogoslovci, umjetnici i liturgija govore o velikoj Marijinoj ulozi u duhovnom preobražaju naroda. Dok nove hereze potresaju Crkvu, niču novi redovi i šire nove pobožnosti s Danteovom (†1321) *Božanskom komedijom* kao završnom krunom.

Novi vijek počinje idejom obnove. Čovjek postaje središte svega. U tim danima Marija je bila primjer ljudima renesanse i pomagala im oko izmirenja suprotnosti. Stoljeća racionalizma i empirizma (XVII. i XVIII) izgradila su anti-kršćanski pogled na svijet. Pisac prikazuje kako je Marija i tada bila na obzoru. Ustajali su vrsni propovjednici, puk se okupljao po Gospinim svetištima, pjevao i molio krunicu. Cvate polje glazbe, buja mašta baroknih slikara... Nakon francuskog veleprevrata (1789) i Napoleonovih ratova niču brojne redovničke zajednice, Gospi posvećene. Mašta romantičara obraća se Mariji... Dok se XIX. st. zidalo bez Gospodina, javila se Gospa u Lurdu (1858), a kasnije u Fatimi (1917). Tako zajednica Isusovih vjernika »u Mariji nalazi primjer izlaska iz 'tragičnosti' našeg doba jer je Bog jedini kadar smiriti čovjeka i ispuniti težnju XIX i XX st.: stvaranje boljeg i sretnijeg života – građenog s Kristom i Marijom«. ¹⁴

b) Božji ugodnici

Toliki koji su živjeli na ovoj istoj zemlji, dođoše na čast oltara. Mnogi od njih duguju svoj uspjeh upravo bl. Djevici Mariji. Nju su ljubili, nje su se držali, u nju su se ugledali, na njezinu su se primjeru nadahnjivali kako provoditi određene trenutke svoga života. I njih je *Marija* pokušavala predstaviti.

Prvi takav pod naslovom *Najnoviji svetac* opisan je sv. Vinko Palotti (2/1963, 51). Za njim su se redali Ante Padovanski (3/1963, 86), Edita Stein (4/1963, 106), Don Orione (5/1963, 134), Charbel Makluf (11/1973, 413), Josip Kentenich (2/1974, 63), Bernardica (2/1979, 132), Franjo Asiški (8/1970, 367), Karlo Boromejski (11/1984, 334), Don Bosco (5/1988, 174), Bernard (6/1990, 296), Duns Scot (11/1989, 346), Ivan Eudes (6/1992, 226), Alojzije Gonzaga (6/1991, 216), Marija Krucifiksa (3/1991, 96), Ignacije Lojolski (5/1991, 176; 7–8–9/1991, 256); Leopold Mandić (5/1990, 354), Nikola Tavelić (11/1991, 332)... Kod svakoga se redovito gledalo iznijeti i ono što je imao zajedničko s Gospom. U svakome od njih čitatelj je mogao vidjeti osobu koja je tijesno bila vezana s Gospom. U njoj je vidjela majku, zagovornicu i pomoćnicu u svakom trenutku.

¹³ J. S., *Marija i Crkva*, u: *Marija* 1/1963, str. 22.

¹⁴ ISTI, isto 6/1964, str. 280.

Tomo Vereš priredio je i dva prijevoda tekstova sv. Alberta Velikoga (†1280), i to o *Zvijezdi mora* (6/1988, 213) i *Svjetlu u noći života* (1/1990, 8). Ivan Keravin iznosi neke marijanske misli č. s. Elizabete od Presv. Trojstva.

Marija se posebno zauzimala da predstavi hrvatske velikane duha. Povremeno je, redovito o obljetnicama, donosila na stranici-dvije prikaz Božjih ugodnika s domaćeg područja. Među njima u *Mariji* je prvi našao mjesto Petar Barbarić (5/1964, 174). »Dobri otac Antić«, pripadnik zajednice koja *Mariju* i izdaje, našao je u njoj ne samo prvi mjesto nakon P. Barbarića (4/1965, 139) nego je Ante Katalinić u *Mariji* u nastavcima objavljivao i njegov životopis, što je kasnije objelodanjeno u posebnoj knjizi kao jedan od prvih životopisa Sluge Božjega. U više će navrata kasnije biti predstavljen P. Barbarić, Leopold Mandić, Marko Križevčanin, Marija Petković, Rafo Kalinić, Ivan Merz, Augustin Kažotić, a u prigodi 600. obljetnice Tavelićeva mučeništva (11/1991, 332) kratko će biti prikazani svi poznatiji Hrvati, umrli na glasu svetosti. O kard. Alojziju Stepincu moglo se pisati tek nakon demokratskih promjena u domovini, što je i učinio njegov izvrstan poznavatelj Juraj Batelja (2/1991, 49).

c) *Teolozi*

Marija je list raširen uglavnom u običnom puku. Vara se stoga onaj tko se nada da će u *Mariji* naći dubokih teoloških tekstova. Ipak, čitalačkoj publici tajne Marijinih otajstava razlagao je na jednostavan, razumljiv i veoma blizak način Rufin Šilić.

U *Mariji* se pojavljuju i imena nekih teologa svjetskog glasa. Tako je donesen tekst kard. Suenensa o Bogorodici i apostolatu (2/1963, 46), T. de Chardina o Mariji (1/1966, 18), neke misli Jeana Guittona o Gospi (4/1964, 120), Renea Laurentina i njegove problematike o ukazanjima... Vicko Kapitanović obradio je nekoliko mariologa u rubrici *Nadahnuti njenim likom*.¹⁵

d) *Majstori pera*

Marija je našla mjesta i da predstavi neke svjetske majstore pera. Tako Ernesta Hemingwaya (†1961), američkog književnika (3/1966, 128; 6/1967, 262), Rajnera M. Rilkea (†1926), pjesnika koji je pokušao napisati i Marijin životopis (12/1989, 376), Arthura Rimbauda (†1891), francuskog pjesnika marijanskog nahđuća (6/1989, 216).

e) *Promicatelji*

Na stranicama *Marije* susretali smo i revne promicatelje Gospina štovanja. Tako o. Petra Pavličeka, apostola Gospine krunice i osnivača »Kruničarskoga križarskog pokreta« (2/1973, 68), o. Patrika Peytona (†1992), revnog širitelja

¹⁵ Tako u *Mariji* 1/1988, 26; 3/1988, 95; 4/1988, 131; 11/1988, 343; 12/1988, 383.

molitve Gospine krunice, utemeljitelja »Vôjne krunice« i organizatora velikih molitvenih susreta (1/1989, 14), Franka Duffa, irskoga katoličkog laika, velikoga ljubitelja Bogorodičina i osnivača »Plave vojnice« (Marijine legije) (1/1991, 14), o. Josipa Kentenicha, osnivača schönstattskog pokreta i širitelja pobožnosti prema Majci Božjoj tripot divnoj (2/1974, 63), Chiare Lubich (2/1989, 56), Gospine miljenice i utemeljiteljice »Djela Marijina« (fokolarina)... Mogli smo čitati i o jednom od najvećih propovjednika prošlog stoljeća i obnovitelju dominikanskog reda u Francuskoj Henri-Dominiqueu Lacordaireu (†1861) (1/1988, 24).

Hrvatska prošlost ima dosta velikana pera koji su veličali bl. Djevicu pisanom riječi. Na drugome mjestu bit će opširnije riječi o tome. Ovdje vrijedi istaknuti pučkog prosvjetitelja fra Tomu Babića (10/1971, 398–400), čija je djela čitateljstvo objeručke prigrllilo. U »veršima« o Gospi iznio je sve što je znao o njoj, a to je protkao raznim uzdasima, molitvama i izrazima ljubavi, poštovanja i pouzdanja. Djela je namijenio seljacima i čobanima »neka se zabavljaju u stvari duhovni pivajućići«.

Jedan od najsvidljivijih likova novije marijanske hrvatske dominikanske povijesti jest o. Anđeo Marija Miškov (†1922) (4/1988, 138). Taj revni širitelj Gospina štovanja, osobito njezine krunice, osnivač zadruge »Vječne krunice«, pisac i propovjednik pokrenuo je i uređivao časopis *Gospina krunica* (1895–1904). Kapucin Bernardin Škrivanić (7/1966, 324; 1/1967, 28; 11/1982, 351) širio je štovanje Gospe Lurdske među Hrvatima i organizirao prvo narodno hodočašće u Lurd, a štovanje Gospe Lurdske promicao je i preko posebnoga glasnika (7/1966, 324). Franjevac Ante Crnica (6/1969, 252) osobito je zaslužan za podizanje splitskog svetišta Gospe od Zdravlja i širenje njezina štovanja. Isusovac Ante Gabrić i franjevac Nikola Gabrić šire štovanje Gospe Sinjske i u Indiji (12/1988, 374).

f) *Sabori*

Marija je upravo započela svoj život u jeku održavanja Drugoga vatikanskog sabora. Njezin prvi broj donosi govor i molitvu Ivana XXIII. u loretskom svetištu uoči otvaranja Sabora. Karlo Balić (preneseno iz OR), predstavlja dosadašnje sabore i uvodi u novi (1/1963, 12). Već u drugom broju biskup Frane Franić piše članak pod naslovom *Marija i opći Vatikanski sabor* (2/1963, 35–38). Kako se Sabor odvijao dalje, nalazilo se uvijek ponošto marijansko i uvijek nešto za *Mariju* (1/1965, 2). Svakako, saborsko učenje o Gospi, barem sažeto i ono najvažnije. Mijo Škvorc objavio je i seriju članaka u rubrici *Sabor objavljuje Majku svijeta*.¹⁶ Bilo je to jednostavno, slikovito i puku blisko izlaganje saborskog učenja o Gospi, sadržaj Uredbe o Crkvi *Svjetlo naroda*. U istoj rubrici u dva je susljedna nastavka donesen prijevod Uredbe o Crkvi, i to od br. 52 do 65 (9/1968, 398–401 i 10/1968, 440–442), kako bi i čitatelji bili potonje upoznati sa saborskim tekstovima o Mariji.

¹⁶ Počeo je pisati u br. 2/1966, završio u br. 3/1967. Nije pisao u svakom broju.

IV. EKUMENSKA GIBANJA

Marija je Majka Crkve, svih Kristovih vjernika. Kao zajednička Majka, vjerujemo da nas ona spaja s drugim kršćanima. Stoga se treba nadati da će preko Marije najprije doći do jedinstva Crkve.

Marija ne obiluje baš mnogim ekumenskim temama. Ima tome i razloga. Barem što se tiče pravoslavnih, naših prvih susjeda. Na vjetrometini na koju je Gospodin postavio hrvatski narod, na križanju Istoka i Zapada, ostadoše još mnoge neiscijeljene rane iz prošlosti. One su ponovno teško ozlijeđene nametnutim nam ratom koji još uvijek bjesni. Ta tematika nije bila uopće poželjna na našim prostorima. Tako su npr. na koricama *Marije* br. 2 i 3/1968. reprodukcije ruskih ikona i u br. 4/1968. mozaik iz Eufrazijeve bazilike u Poreču, pobudile gnušanje među čitateljstvom, pod izlikom kako nam ne trebaju »pravoslavne« Gospe, kad imamo i svojih! I više ih nije bilo!

U rubrici *Mala Gospina enciklopedija*¹⁷ obrađivani su sustavno i neki pojmovi s ekumenskog područja. No ni njih nema mnogo. Tako su predstavljeni Akatistos (1/1968, 39–40), anglikanizam (3/1968, 134), Armenija (8/1968, 373), Bizant (5/1969, 231), Grčka (3/1973, 136) i islam i Marija (5/1974, 227). Osim toga, *Marija* je donosila i ekumenske izjave s međunarodnih marioloških kongresa u Zaragozi (9/1979, 325–326), na Malti (1/1984, 6–8) i u Kevelaeru (2/1988, 56–57), u kojima je izneseno ono što nas spaja, što imamo zajedničko. Evo ukratko što je *Marija* donosila:

¹⁷ *Mala Gospina enciklopedija* obradila je pojmove: Akademije marijanske, Akatistos (1/1968, 39), Altötting, Anđeli, Anđeoski pozdrav (2/1968, 88), Ana, Anglikanizam (3/1968, 134), Aparecida (4/1968, 185), Apokalipsa (5/1968, 230), Apostolat (6/1968, 276), Argentina (7/1968, 328), Armenija (8/1968, 373), Arhitektura (10/1968, 470), Austrija (1/1969, 41), Ave Maria (2/1969, 87), Azija, Mala (3/1969, 136), Belgija (4/1969, 182), Biblija (4/1969, 183), Bizant (5/1969, 231), Blagovijest (8/1969, 374), Blaženstva (9/1969, 426), Bolivija (2/1970, 89), Brazil (3/1970, 136), Bezgrešno Začeće (4/1970, 177), Bezgrešnost (7/1970, 329), Bugarska, Copacabana (9/1970, 426), Coromoto (9/1970, 427), Crkva i Marija (10/1970, 466), Čile (1/1971, 31), Čistilište i Marija (9/1971, 415), Dan Marijin, Dante i Marija, Darovi Duha Svetoga (1/1972, 39), Djevičanstvo (2/1972, 82), Egipat, Engleska (3/1972, 128), Euharistija i Marija (5/1972, 232), Eva i Marija (6/1972, 276), Europa i Marija, Fatima (7/1972, 321), Filatelija (8/1972, 376), Filipini (9/1972, 422), Folklor (9/1972, 423), Francuska (1/1973, 35), Glazba i Marija (2/1973, 78), Glazba i Marija kod Hrvata (2/1973, 79), Grčka (3/1973, 136), Guadalupe, Guadalupe otok (5/1973, 226), Guadalupe Hidalgo (5/1973, 227), Honduras, Haiti, Hereze marijanske (1/1974, 34), Ikonografija (2/1974, 90), Indija, Indokina, Indonezija (4/1974, 179–181), Irska (5/1974, 226), Italija (9/1974, 398), Ivan sv. Ev. (10/1974, 436), Ivan XXIII, Izvori mariologije, Izvršnost mariologije (10/1974, 437), Japan (1/1975, 26), Kana Galilejska (1/1975, 27), Kanada (2/1975, 70), Karizme (3/1975, 112), Katolička akcija, Kazalište (4/1975, 144), Kći Sionska (6/1975, 226), Kina (8/1975, 314), Kino (film) (9/1975, 351), Književnost marijanska (10/1975, 389; 1/1976, 32; 2/1976, 72; 3/1976, 110; 6/1976, 230), Koliridijanci, Kolumbija (10/1976, 392), Kolbe Maksimilijan (1/1977, 35).

a) Istočna Crkva

Jakov Udovičić, ponukan preporukom Ivana Pavla II. u prigodi NEK-a 1984. da budemo »s nekim zvanjem i poslanjem posredništva«¹⁸ među onima s kojima živimo, donosi kratak prikaz Bogorodice kod pravoslavnih (1/1985, 10–13). Slijedi misli pravoslavnoga grčkog biskupa Kalista Ware u: *Jesus* (8/1984, 258–263). Polazeći od otajstva Utjelovljenja preko otajstva Crkve dolazi na pitanje Marijine bezgrešnosti i uznesenja. Dvije godine kasnije isti autor donosi primjer kako Marija okuplja po svojim svetištima i pravoslavnu braću (2/1987, 53–55). Opisuje Gospino svetište na Tinosu, grčkom otoku, koji uspoređuje s našim Lurdom. U istom smjeru nastavlja Nedjeljko Jukić s prikazom svetih žena Ruske Crkve (2/1989, 50–53). U prigodi tisućnice ruskog kršćanstva predstavlja nam Olgu, prvu kršćanku Rusije, staricu Anastaziju, Efrosiniju iz Polocka, Fevroniju iz Muroma, Mariju Skobcovu, Julijanu iz Vjazma, Julijanu iz Lazarevskoja i Kseniju iz Petrograda. Isti pisac, u jeku lomova na Istoku (2/1990, 53–54), razmatra problem razlika i sličnosti između pravoslavnih i katolika, posebno problem Ukrajinske unijatske Crkve.

Od baštine pravoslavnih Srba donesena je samo srpska pučka pjesma o Bogorodičinu snu s bugarskom varijantom (2/1976, 68–69). Obradeni su i Marijini pravoslavni samostani i hramovi u Makedoniji (4/1976, 138–139).

U jeku domovinskog rata kratko su izneseni najvažniji problemi odnosa između katolika i pravoslavnih na našem području (2/1992, 51). Istaknuto je kako dijaloga nema tamo gdje jedan od dvojice ne želi zajednički ni moliti, kamoli razgovarati. Sve to kao da nadopunja članak (2/1992, 52–54) o radovima međunarodnih katoličko-pravoslavnih komisija i natuknice o nemogućnosti dijaloga u nametnutom ratu.

Kroz niz *Marijinih* godišta bilo je riječi o ikonama (2/1968, 54–55), »Eku-menskoj Gospi« Vladimirskoj Bogorodici (4/1965, 158–159), o baki pravoslavki i unuku katoličkom svećeniku (5/1966, 195), o molitvi za jedinstvo (5/1966, 221), o sv. Klementu i Naumu (6/1985, 214–215 i 7/1985, 269–270).

Marija se osvrće i na Gospu kod Armenaca, posebno o onome što je nastalo između VI. i IX. st. (3/1971, 105), na koptsku liturgiju i Mariju (4/1968, 164) i »Anaforu Marije Djevice, kćeri Božje, koju njoj složi abba Herijak, biskup grada Bahnaša« (2/1989, 54–55). Roman Miz ocrtava u nekoliko tekstova Mariju u Istočnoj Crkvi (1/1964, 12).

b) Protestantske i anglikanske zajednice

Među Hrvatima gotovo je zanemarujući broj pripadnika zapadnih nekatoličkih zajednica. Stoga se nije osjećala potreba da ih se predstavi.

U *Mariji* jedino je prikazana Marija među anglikancima (1/1986, 12–15). Jean Galot piše (2/1989, 48–49) »Što o Gospi vjeruju katolici, pravoslavni i protestanti«.

¹⁸ Poruka Ivana Pavla II. u prigodi bistričkog slavlja, u: *Marija*, 10/1984, 290.

Inače susrećemo razne crtice i vijesti o zbivanjima među odijeljenom braćom. Tako o I. službenom hodočašću anglikanaca u Lurd (1/1964, 32), o moljenju krunice za jedinstvo anglikanskog biskupa (4/1973, 150), o protestantima koji mole krunicu (10/1971, 463), o luteranskim Marijinim sestrama (2/1964, 6–7), o obraćenjima (3/1964, 105; 4/1964, 162; 4/1965, 124; 1/1967, 11; 2/1990, 50–53).

Ne bismo smjeli ispustiti ni razgovor s Maksom Thurianom iz Taizéa, Švicarcem iz obitelji protestantske predaje, koji 3. svibnja 1987. postaje katoličkim svećenikom (2/1973, 70; 2/1990, 50–53). Dragocjeno je njegovo iskustvo, a govori o problemu jedinstva, Gospi u tom hodu i njezinoj ulozi u njegovu životu. Vrijedan je i njegov članak o Mariji u zajedničkoj vjeri kršćana (2/1991, 54–55). On je uvjeren kako pobožnost katolika prema Gospi ne može biti zaprekom jedinstvu. U tom smislu predbacivalo se Ivanu Pavlu II. kako je pretjerano pobožan prema Gospi, ali su te tvrdnje bez osnove (1/1981, 35–36).

c) Ostali

Hrvatski katolici u pojedinim krajevima život dijele s pripadnicima islama. Stoga je *Marija* dio prostora posvetila islamu, odošno Mariji u njemu.

Štovanje i ljubav prema Gospi zajednička je vrednota koja povezuje kršćane i islam. Rubrika *Mala Gospina enciklopedija* (5/1974, 227–229) pod naslovom *Islam i Marija* donosi ono najvažnije što islam uči o Gospi: njezinu obitelj, bezgrešno začće, rođenje, ime, djetinjstvo i mladost, navještenje, pohođenje, Isusovo rođenje, Marijino djevičanstvo i dostojanstvo.

Ostalo su prigodni članci. Tako Josip Antolović pripominje kako Kuran u više navrata govori o Gospi te kratko iznosi što muslimani o njoj vjeruju (3/1972, 104). Na drugome mjestu piše o Gospi kao jedinjoj ženi koje se ime spominje u Kuranu. Približava čitateljima izvore tajanstvene Gospine nazočnosti u islamu (2/1973, 63–66). Tako kratko prikazuje Mariju i Isusa u Kuranu, navještenje Mariji prema Kuranu i obranu Marijine svetosti. Ističe kako je Kuran sličan Evanđelju, da mu nije tako bliz i vjeran nikakav stariji spis, ni apokrifni ni kršćanski. O vezi između kršćana i muslimana iznosi i posebnu zgodicu (2/1965, 80–82), a tu su i dvije arapsko-muslimanske legende o Mariji (3/1966, 138–139) i pučka legenda makedonskih muslimana o njoj (2/1976, 56).

U *Mariji* susrećemo i razne zanimljivosti. Tako ljubav prema Gospi među turskim muslimanima, koji dolaze u katoličko svetište, mole i postižu »čudesa« (4/1963, 117–118). Zatim kako je, zbog Muhamedova lika, spašena poljudska crkva u Splitu (5/1971, 225).

Osim o islamu, u *Mariji* se može naći i koja crtica iz života raznih obraćenika. Mijo Škvorc donio je cijelu jednu seriju.¹⁹

¹⁹ Tako općenito u 4/1963, 111, o Paulu Claudelu (5/1963, 143), Evi Lavalliere (6/1963, 175), Alfonzu Ratisboneu (1/1964, 17), Francisu Budenzu (2/1964, 71), Ivanu Merzu (3/1964, 117), J. Augustinu Caminsu (4/1964, 165), Adolfu Retteu (5/1964, 211), Maloj Neli (6/1964, 259).

V. MARIJA U SLAVLJU KRISTOVA OTAJSTVA (LITURGIJA)

Gospa je bila nerazdruživa suradnica Isusova u djelu spasenja. Zbog toga je i uključena u slavljenje otajstava Kristova spasiteljskog djela.²⁰ Njoj zbog toga pripada i posebno štovanje. Ona i danas u slavi nebeskoj »mnogostrukim svojim zagovorom i dalje pribavlja milosti vječnoga spasenja«. ²¹ Crkva s njom i poput nje »hoće živjeti Kristovo otajstvo«. ²² Poglavitito u liturgiji doživljava Mariju kao majku i pomoćnicu. I kroz liturgiju, u kojoj ona sja kao »izvor kreposti«, ²³ iskazuje joj svoje posebno štovanje. I zove vjernički puk da je nasljeduje.

Marija je uvijek vodila računa o marijanskim blagdanima, donosila o njima prigodna razmatranja, tekstove koji bi vjerničkom puku što življe predočavali otajstvo koje Crkva dotičnim blagdanom slavi.

a) Marijanski blagdani

Na početku *Marijina* izlaženja nije bilo nekoga određenog sustava što se tiče obrađivanja marijanskih blagdana. Ipak je list uvijek imao nešto što se ticalo blagdana u dotičnom mjesecu. Nekad su to bila razmatranja posebno pisana na blagdansku temu. Tako npr. u ožujskom broju na temu Blagovijesti 1977 (3/1977, 83–85), 1980 (3/1980, 89–91), 1983 (3/1983, 86–87)... Nekad je bila tematika nekih članaka vezana uz dotični blagdan. Tako je uz Blagovijest 1969. u ožujskom broju donesen tekst na temu Blagovijesti u hrvatskim narodnim pjesmama (3/1969, 125–128), 1974. preuzeto je razmatranje nadb. F. Kuharića sa Svećeničkog tjedna (3/1974, 99–104), 1981. opis nazaretskog svetišta (3/1981, 86–90) i članak o marijanskoj ikonografiji Blagovijesti (3/1981, 92–94), 1982. Papin govor (3/1982, 84–85)...

Tek s 1983. sustavno je *Marija* počela donositi razmatranja upravo pisana za pojedine blagdane u dotičnom mjesecu, što je s godinom 1985. upalo u rubriku *Kroz ovaj mjesec*. I one veće i one manje. I blagdane domaće Crkve i opće. Neko vrijeme ispod naslova dolazio je i naziv blagdana kao i datum kad je on padao. Katkad su se ta razmatranja temeljila na misnim čitanjima, katkad na kojem drugome misnom tekstu, katkad na poruci samog blagdana koja bi bila važna za kršćanski život. Nisu bila istog stila, a ni pisci im nisu bili isti. Tako su obrađeni pojedini blagdani (kratka povijest, prikaz otajstva, u umjetnosti i običajima, za život), iz pera Mije Čaleta.²⁴ Nakon njega, u obrađivanje

²⁰ *Sacrosanctum Concilium* 103.

²¹ *Lumen gentium* 62.

²² Pavao VI, *Marialis cultus* 11.

²³ *Lumen gentium* 57.

²⁴ Blagdani Sv. Bogorodice Marije (1/1988, 6–7), Prikazanja Gospodinova (2/1988, 44–45), Blagovijesti (3/1988, 84–85), Pohodenja bl. Djevice Marije (5/1988, 164–165), Srca Marijina (6/1988, 204–205), Uznesenja bl. Djevice Marije (7–9/1988, 244–245), Kraljice sv. Krunice (10/1987, 324–325), Prikazanja bl. Djevice Marije (11/1987, 362–363) i Bezgrešnog Začeca.

razmatranja na temelju misnih tekstova upao je od br. 12/1988. do 12/1990. i naš poznati liturgičar Martin Kirigin. Javljao se on i ranije, a i kasnije. Kad je iscrpio bogatstvo *Rimskog misala*, preuzeo je *Zbirku misa o bl. Djevici Mariji*. Nakon uvoda obrađivao je molitvu po molitvu za pojedini blagdan. Iz njih je crpio duhovnu hranu i nudio je čitateljstvu, što je moglo dobro doći i propovjednicima.²⁵ Kroz 1991. na svoj je način pisao razmatranja za marijanske blagdane i pojedine mjesece Juraj Batelja, a ona su nastavljena i kasnije.²⁶

b) Liturgijska godina

Marija se osvrkala i na vrijeme u liturgijskoj godini. Tako je katkad umjesto blagdanskih pružala razmatranja za vrijeme došašća (12/1983, 364–366), korizmeno (3/1982, 86; 4/1984, 124–126) i uskršno doba (3/1983, 91–93).

Zbirka misa o bl. Djevici Mariji predviđa različite obrasce misnih slavlja u pojedine dane u različita vremena crkvene godine. *Marija* se pozabavila i tim misnim obrascima.²⁷

c) Ostalo

U svećenom broju *Marije* 1987. liturgičar Marko Babić prikazao je kratko Marijino mjesto u obnovljenom bogoslužju. Osvrćući se na poticaj Sabora za obnovu, on ističe Marijino mjesto u otajstvu Krista i Crkve, Mariju predstavlja kao uzor i primjer i predlaže da se dade prednost liturgijskom štovanju.

Marija nije izostavila ni osvrt kako s Marijom proživljavati sv. misu (6/1983, 208–210). U prigodi domovinskih euharistijskih kongresa Bruno Pezo obrađuje problematiku Marije i euharistijskih kongresa (4/1984, 134–136), jedinstvo štovanja u jedinstvu tijela (5/1984, 172–173) i Marije, Majke Života (6/1984, 211–212).

²⁵ Tako za blagdan Bezgrešnog Začeca (12/1988, 364–365), Sv. Bogorodice Marije (1/1989, 6–7), Prikazanja Gospodinova (2/1989, 46–47), Blagovijesti (3/1989, 86–87), Pohođenja Marijina (5/1989, 166–167), Srca Marijina (6/1989, 206–207), Uznesenja Marijina (7–9/1990, 246–247) i Bl. Dj. Marije od Krunice na (7–9/1990, 246–247) i Bl. Dj. Marije od Krunice (10/1989, 286–287).

²⁶ Tako nam J. Batelja za blagdan Sv. Bogorodice Marije pruža razmatranje pod naslovom *Bogorodica – početak novoga svijeta* (1/1991, 6–7). Za veljaču nam pruža uzor kard. Alojzija Stepinca pod naslovom *S Bogorodicom je išao i u smrt* (2/1991, 49–53), a za ožujak Mariju kao »spremnu suradnicu Božju« (Blagovijest), osvrćući se na blagdan (3/1991, 87–88)...

²⁷ U svome stilu, nakon uvoda, osvrćući se na misne tekstove, Martin Kirigin obradio je teme: Marija Majka jedinstva (7–9/1989, 246–247), Bl. Dj. Marija, zdravlje bolesnih (11/1989, 326–327), Bl. Dj. M. izabrani izdanak Izraela (12/1989, 366–367), Bl. Dj. M. Majka Spasiteljva (1/1990, 6–7), Sv. M. u Prikazanju Gospodnjem (2/1990, 46–47), Sveta Marija, učenica Gospodnja (3/1990, 86–87), Bl. Dj. M. u uskršnuću Gospodnjem (4/1990, 126–127), Bl. Dj. M., Majka i posrednica milosti (5/1990, 166–167), Bl. Dj. M., slika i Majka Crkve (6/1990, 206–207), Bl. Dj. M. od Otkupa (10/1990, 290–291), Bl. Dj. M. – Vrata nebeska (11/1990, 326–327), Bl. Dj. M. u navještenju Gospodnjem (12/1990, 366–367).

Kroz svoju prošlost Hrvati su bili neprestano izloženi nasrtajima pravoslavlja i islama. Dodijeljen im je stoga s pravom i naslov »predziđa kršćanstva«. Stenjali su Hrvati stoljećima pod tuđinom. »U patnji čovjek osjeća psihološki potrebu prisutnosti majke. Hrvati, u velikoj većini pripadnici Katoličke Crkve kroz stoljeća, u svojim su se povijesnim iskušenjima utjecali Majci Božjoj kao Pomoćnici, Zaštitnici, Tješiteljici! Zato su gradili njoj u čast tolike crkve i samostane. Štovali su tolike likove Majke Božje, koje su nosili sa sobom i na svojim tužnim iseljavanjima. Ona je bila zaista Majka Tješiteljica patničkom narodu. Sama je bila Majka boli pod križem, pa je bliza svakom patniku.«²⁸

Majka Isusova data je pod križem svim vjernicima za majku. Hrvatskim katolicima nije preostalo ništa drugo nego da se priljube uz njezine skute, da nju zavole, nje se drže i s njome koračaju kroz povijest. Razumljiv je stoga i uvodnik prvog broja *Marije* koji poručuje čitatelju: »Ne preostaje ni tebi ništa drugo, nego da uzmeš Mariju za svoju majku i da 'jednodušno s Marijom, Majkom Isusovom ustraješ u molitvi', pa će Te ona dovesti do Sunca sreće i pokazat će Ti Isusa, blagoslovljeni plod utrobe svoje.«²⁹ Vjeri u Boga i ljubavi prema Mariji Hrvati danas mogu zahvaliti da znaju tko su i što su.

Marije je ostala bliza svomu vjerničkom puku. Iskusio je on njezin zagovor u najvećim nevoljama. Tako ne zaboravlja izvojevane bitke, što pripisuje njezinoj pomoći i zagovoru. I ne samo u tim prigodama hrvatski su katolici u Mariji vidjeli svoju vjernu pomoćnicu, zaštitnicu i zagovornicu, blisku osobu, upravo majku, koja se za njih zauzimala kao nitko nikada.³⁰

a) Kongresi, slavlja, marijanska svetišta

Najveći životni san pok. fra Karla Balića bi je da se održe međunarodni mariološki i marijanski kongresi u Hrvatskoj. To što je želio, zaista je i doživio. Sa Sabora Biskupske konferencije na Visovcu 26. rujna 1970. hrvatski biskupi u posebnom proglasu obznanjuju vjerničkom pučanstvu da je odredio Pavao VI. da se u Zagrebu održi VI. mariološki kongres na temu »o Marijinu štovanju od VI. do XI. st.« (od 6. do 11. kolovoza 1971), a od 12. do 15. kolovoza 1971. u Zagrebu i Mariji Bistrici XIII. marijanski međunarodni kongres na temu »Marija i današnji svijet« (10/1970, 433–435). Narodna priprava na kongrese započela je na Svijećnicu 1971. U svim većim svetištima diljem domovine održavana su slavlja kao pripreme za kongrese. A svrha i želja svega toga događanja bila je da Marija postane – »Početak boljega svijeta«. »I sada, kad sam ovaj skromni dar

²⁸ Kardinal Franjo Kuharić u: *Marija* 7–8–9/1988, 250–251.

²⁹ Urednik, *Uvodna riječ*, u: *Marija* 1/1963, 2.

³⁰ Tako npr. pobjeda kraj Petrovaradina 3/1963, 93; kod Sinja 4/1963, 122; u Imotskome 5/1967, 203.

poklonio svojoj dragoj Hrvatskoj, mogu mirno umrijeti«, rekao je nakon Kongresa o. K. Balić.³¹ *Marija* je o tome obavješćivala.³²

Iz *Marije* saznajemo kako su kongresi 1971. bili nadahnuće da se pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 9. ožujka 1974. osnuje Hrvatski mariološki institut (4/1974, 168–170). *Marija* je objavila i njegova Pravila (7/1974, 306–311) i izvješćivala kako HMI organizira kongrese i simpozije i sudjeluje u radu Papinske međunarodne marijanske akademije Hrvatskom sekcijom u međunarodnim mariološkim i marijanskim kongresima. U prigodi Solinskog jubileja organizirao je I. hrvatski mariološki kongres 9. i 10. rujna u Splitu (8/1976, 293–295), 28. i 29. rujna 1981. u Mariji Bistrici znanstveni skup na temu »Pučke pobožnosti s obzirom na štovanje Gospe«, a tako i 28–30. svibnja 1984. u Zagrebu na temu »Naša prošteništa i Crkva na putu« (7–9/1987, 283–284) i 11. i 12. svibnja 1990. na Trsatu na temu »Prošlost i sadašnjost trsatskog svetišta« (6/1990, 233). U svoje vrijeme *Marija* izvješćuje i o sudjelovanju HMI na međunarodnom planu na kongresima u Dominikanskoj Republici (1965),³³ Rimu (1975),³⁴ Zaragozi (1979),³⁵ Malti (1983),³⁶ Kevelaeru (1987)³⁷ i Huelvi (1992).³⁸

Gospini kongresi u Zagrebu i Mariji Bistrici kao da su bili nadahnuće za velika hrvatska katolička slavlja u velikoj devetnici »Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata« s početkom u Solinu 1976, u prigodi 1000. obljetnice crkve Gospe od Otoka. Za tu je prigodu upriličena i Hrvatska Gospina godina, koje je trajala od Male Gospe 1975. do završnih jubilarnih slavlja 11. i 12. rujna 1976. na kojima se sleglo dotad neviđeno mnoštvo hrvatskih hodočasnika (8/1976, 281–293). Ta slika kao da se ponovila 17. listopada 1978. kraj Zvonimirove Sv. Marije u Biskupiji kraj Knina (9/1978, 340–342) i 2. rujna 1979. na Grguru u Ninu kraj Gospe od Zečeva (8/1979, 281–287), da bi sve bilo okrunjeno slavljem nad slavljinama u zagrebačkoj katedrali i Mariji Bistrici za Malu Gospu 1984. NEK-om i završnim slavljem 300. obljetnice našašća bistričkoga Gospina kipa (10/1984, 281–301). Sve ta okupljanja i sva ta slavlja bila su kao »injekcije« koje su podržavale vjerničku i narodnu svijest u puku koji je u boljševičkom režimu bio prikraćen u svojim ljudskim pravima. I ispunila su svoju svrhu. A *Marija* ih je najavljivala i o njima izvješćivala.

Marijanska svetišta imala su i još uvijek imaju veliku ulogu u vjerničkom životu katoličkih Hrvata. Ona u Crkvi među Hrvatima ostaju i dalje »svjetionici vjere« i »svratišta« u koja najradije pobožni puk zalazi. Te »tvrđave vjere« oso-

³¹ O *Gospinim kongresima i oko njih* u: *Marija* 8/1971, 338.

³² Vidi u *Mariji* 1/1971, 14–16; 2/1971, 52–54; 5/1971, 205–206, 216–217; 6/1971, 244–246; 7/1971, 290–292; 8/1971, 337–353; 9/1971, 386–395; 10/1971, 438–443.

³³ 1/1965, 25; 3/1965, 99; 4/1965, 151.

³⁴ 7/1975, 243.

³⁵ 1979: 61, 94, 110, 225, 234, 256, 321, 325, 340, 366.

³⁶ 1981: 192; 1983: 24, 57, 106, 267, 284, 341.

³⁷ 1986: 84, 202; 1987: 42, 143, 162, 224, 337, 340.

³⁸ 1992: 75, 260, 307.

bito su pune vjernika u dane proštenja. Zato je *Marija* od samoga početka nalazila mjesta na svojim stranicama da predstavi sva ta Marijina »svratišta«, da ih što bolje upoznaju. Započela je od prvog broja, i to sustavno, u rubrici *Hrvatska Gospina svetišta*, a nastavila kasnije, nakon II. godišta, bez nekoga reda,³⁹ da bi ponovno počela sustavno, od br. 1/1986. na 3. str. korice donositi kratak prikaz svetišta u rubrici *Naša marijanska svetišta*,⁴⁰ a na 4. str. korice fotografiju dotič-

³⁹ Tako Gospa Biskupijska (8/1966, 369), Budvanska (6/1969, 247), Bunarička (7-9/1981, 300), Crna u Subotici (8/1977, 288), Čatrnjska (6/1969, 250), Delorita (6/1981, 220), Dubovica (4/1967, 174), Fatimska u Bijeljini (3/1964, 133), Gorska u Loboru (3/1972, 121; 9/1974, 375), Gradovrška (1/1978, 16), Jablanička (1/1980, 16), Judska (1/1966, 39), Postirska (4/1984, 144), Karinska (10/1974, 422), Kloštarska (6/1966, 281), Maslinska (6/1967, 262), Miraška (7/1978, 269), Morovička (7/1976, 264), od Andela u Imotskome (5/1967, 203), od Andela u Orebićima (7/1970, 312), od Arta (3/1974, 120), od Božjeg Polja (4/1969, 156), od Čudesa (6/1967, 257), od Dobrića (1/1984, 12), od Kamenitih vrata (2/1967, 84), od Kapelice (4/1973, 186), od Karavaja (5/1980, 169), od Kondžila (4/1974, 153), od Milosrđa (10/1969, 446), od Mora (3/1969, 129), od Obrane (5/1966, 213), od Okita (9/1974, 385), od Otoka (5/1963, 150) od Pasca (5/1967, 221), od Poišana (1/1974, 12), od Rašelja (3/1975, 101), od Skalica (1/1969, 22), od Smova (8/1968, 378), od Staroga grada (3/1967, 108), od Suza (4/1966, 176), od Škrpjela (5/1968, 211), od Šunja (7/1977, 247), od Tarca (10/1985, 300), od Utjehe u Otoku na Dobri (7/1968, 303), od Utjehe u Velikoj (7/1976, 257), od Utocišta (8/1966, 364), od Velog polja (6/1966, 272), od Vrpoljca (2/1967, 67), od Zdravlja u Blatu n/K (3/1987, 116), na Hvaru (5/1971, 204), u Splitu (4/1963, 182), u Šibeniku (4/1974, 165), u Veloj Luci (7-9/1985, 244), u Zadru (4/1967, 153), od Zečeva (8/1967, 351), od Zvonika (1/1974, 11), Olovska (5/1964, 225), Osječka (8/1978, 296), Pazinska (4/1964, 176), Poljanička (6/1966, 273), Poljudska (1/1974, 12), Posuška (3/1978, 102), Prološka (7/1978, 256), Radosna (1/1978, 16), Ramska (8/1969, 363), Sinjska (4/1963, 122), Sotinska (12/1973, 451), Stomorica u Naklicama (9/1980, 274), Svetogorska (4/1964, 164), Širokobriješka (1/1978, 24), Šumanovačka (5/1965, 221), van Grada (4/1974, 167), Visovačka (8/1968, 346), Zaostroška (10/1968, 465), Zavojanska (8/1973, 351), Žalosna u Zadru (5/1969, 197), Majka Božja Bapska (10/1979, 380), Bistrička (1/1963, 28), Celjska u Sv. Martinu na Muri (4/1974, 164), Crnogorska-Letnička (4/1964, 180), Dolska (9/1973, 405), Dragotinska (1/1970, 20), Drnovačka (1/1964, 36), Drnjanska (3/1975, 106), Glogovna (3/1978, 113), Gorska u Gorama (4/1975, 140), Ilačka (6/1967, 278), Ivanička (6/1969, 270), Jeruzalemska (7/1969, 297), Jezerinska (9/1968, 412), Koruška (3/1978, 113), Kraljica mira u Hrasnu (7/1976, 267), Remetinečka (4/1973, 184), Krasnarska (6/1966, 268), Kutjevačka (3/1964, 132), Lauretanska u Pogančecu (3/1978, 113), Lepoglavska (9/1974, 418), Lešnička (7/1967, 301), Lurdska u Rijeci (3/1970, 126), u Varaždinu (3/1986, 100), u Vepricu (7/1966, 322), u Zagrebu (2/1963, 64), Molvarska (5/1975, 167), od Milosti u Samoboru (2/1974, 80), od Pohoda u Mariji Gorici (9/1974, 374), Oroslavka (9/1974, 375), Pomoćnica kršćana u Zagrebu (6/1964, 276), Pregradska (10/1974, 418), Račanska (4/1978, 112), Remetska (4/1964, 178), Sljemenska (7/1966, 304), Snježna u Belcu (6/1970, 269), u Kamenskom (4/1977, 151), u Karlovcu (12/1983, 372), u Krivom Putu (5/1965, 204), u Kutini (6/1975, 224), u Maloj Gorici (5/1966, 199), Svetička (1/1974, 22), Svilajska (4/1966, 157), Škapularska u Jastrebarskom (9/1973, 405), u Varaždinu (3/1987, 100), Taborska (10/1974, 418), Tekijska (3/1963, 93), Trsatska (2/1963, 60), Tuheljska (9/1974, 374), Vinagorska (8/1974, 358), Voćinska (2/1964, 84), Volavska (9/1973, 405), Vukovinska (6/1967, 280), Zemunska (1971, 301), Sv. Marija na Škriljinama (1970, 270), Sv. Marija u Poju (2/1969, 63).

⁴⁰ Svetište Gospe od Brze pomoći u Sl. Brodu (1/1986), Gospe Lurdske u Rijeci (2/1986), Gospe Olovske (3/1986), Sljemenske Majke Božje (4/1986), Gospe Trsatske (5/1986), Gospe Širokobriješke (6/1986), Gospe od Porata u Dubrovniku (7-9/1986), Kraljice Krunice u Zagrebu (10/1986), Gospe Ilačke (11/1986), Majke Božje Kamenite (12/1986), Gospe Tekijske (1/1987), Gospe Lurdske u Zagrebu (2/1987), Gospe Žalosne u Prezidu (3/1987), Kraljice Mira u Hrasnu

nog svetišta (od br. 2/1991. u boji). I obradila ih je ukupno više od 200. Karlo Jurišić obradio je Gospine kapelice na makarskom području.⁴¹ A k tome su obrađena i sva poznatija svjetska marijanska svetišta,⁴² kao i štovanje Marije u pojedinim dijelovima svijeta.⁴³

Marija je kratko i mozaično (a o većim i važnijim slavljima opširnije) donosila vijesti o životu i zbivanjima u Gospinim svetištima diljem domovine i svijeta i vijesti iz marijanskog svijeta uopće. Na taj je način registrirala sva važnija marijanska zbivanja koja su bila na neki način pristupna.

b) Župa, obitelj, mladi i djeca

Budući da je krvava bila prošlost hrvatskog vjernika, njegova je ljubav od Marije nerazdvojiva. Iz *Marije* saznajemo kako u veća marijanska svetišta postoji već uhodani raspored hodočašćenja pojedinih župa, i to za svaku godinu, što je već postala tradicija.⁴⁴ A hodočastiti u Gospino svetište znači pristupiti sakra-

(4/1987), Gospe Molvarske (5/1987), Gospe na Vrljici u Prološću (6/1987), Gospe Krasnarske (10/1987), Gospe od Otoka u Solinu (11/1987), Gospe od Utočišta u Aljmašu (12/1987), Gospe od Zdravlja u Splitu (1/1988), Gospe Kondžilske (2/1988), Gospe od Mora u Puli (3/1988), Gospe Bušetinske (4/1988), Marije Pomoćnice u Zagrebu (5/1988), Gospe Remetske (6/1988), Gospe od Anđela u Imotskom (7–9/1988), Gospe Biskupijske (10/1988), Gospe od Utjehe u Velikoj (12/1988), Gospe od Zečeva u Ninu (1/1989), Gospe Škapularske u Varaždinu (2/1989), Gospe od Čarskoga Polja (3/1989), Gospe Šumanovačke (4/1989), Sv. Marije na Škriljinah u Bermu (5/1989), Gospe Stomorije u Kaštel Novom (6/1989), Gospe Visovačke (7–9/1989), Gospe Kloštarske (10/1989), Gospe od Zdravlja u Jelsi (11/1989), Gospe od Pojišana (12/1989), Gospe Bapske (1/1990), Gospe Velikoga Rujna (2/1990), Gospe od Čudesa u Oštarijama (3/1990), Gospe od Škrpjela (4/1990), Gospe Delorite na Kuni (5/1990), Gospe Voćinske (6/1990), Gospe Bistričke (7–9/1990), Gospe van Grada u Šibeniku (10/1990), Gospe od Zdravlja u Veloj Luci (11/1990), Gospe Osječke (12/1990), Gospe Jeruzalemske (1/1991), Gospe od Dobrića (2/1991), Majke Božje od Milosti u Šijani (3/1991), Gospe na Dobraj vodi u Cerni (4/1991), Gospe Trsatske (5/1991), Gospe Međugorske (6/1991), Gospe Svetogorske kraj Gerova (7–9/1991), Gospe od Zdravlja u Hreljićima (10/1991), Gospe od Anđela u Orebićima (11/1991), Gospe Morovičke (12/1991), Majke Božje Kamenske u Kamenskom (1/1992), Gospe Lurdske u Vepricu (2/1992), Majke Božje Loparske (3/1992), Gospe od Okita u Vodicama (4/1992), Majke Božje Goričke (5/1992), Gospe od Božjeg Polja u Vižinadi (6/1992), Gospe od Vrpoljca (7–9/1992), Majke Božje Koruške u Križevcima (10/1992), Majke Božje Žalosne u Mrkoplju (11/1992), Gospe Sumartinske (12/1992).

⁴¹ Vidi god. 1971: 5/212, 6/270, 7/319, 8/364, 9/417; god. 1972: 1/29.

⁴² Tako npr. Altötting (2/1968, 88; 5/1976, 183), Antipolo (4/1964, 154), Aparecida (4/1968, 185), Banneux (4/1984, 141), Copacabana (6/1970, 272), Coromoto (6/1970, 272), Einsiedeln (8/1976, 308), Erčin (5/1975, 180), Fatima (7/1972, 321), Guadalupe (5/1965, 222), Jasna Gora (4/1982, 140), Jud (1/1966, 39), Kevelaer (11/1987, 342), Loreto (7/1967, 319), Lujan (3/1965, 107), Montserrat (3/1980, 102), Ta Pinu (11/1984, 328), Zaragoza (2/1979, 61)...

⁴³ Usp. 1966: u Meksiku (1/27, 2/82), u Basutolandu (3/132, 4/164), u Kini (5/210, 6/274), u Ugandi (7/318), u Tanzaniji (8/348), u Africi (6/1980, 225), Albaniji (1/1986, 22), Armeniji (2/1986, 63), Belgiji (3/1986, 106), Bjelorusiji (4/1986, 143), Bugarskoj (5/1986, 185), Čehoslovačkoj (6/1986, 224), Grčkoj (7–9/1986, 265)...

⁴⁴ Tako npr. za Lobar (4/1966, 172), za Mariju Bistricu (3/1967, 67), za Trški Vrh (4/1969, 168), za Voćin (7/1980, 250)...

mentu pokore, sudjelovati u misnom slavlju i pričesti, zadržati se u molitvi pred Gospinim likom, dati za misu. Ostaju tako župe povezane s dostupnijim marijanskim središtima. I mlađi i stariji kupit će sebi rado kakvu uspomenu iz svetišta, što će rado imati pri ruci.

Brojne župne crkve posvećene su otajstvu bl. Djevice. I već prije sagrađene i one koje su se gradile ili obnavljale u vrijeme izlaženja našeg lista. To jasno svjedoči o odanosti i povezanosti vjerničkog puka prama Gospi. O mnogima je *Marija* izvješćivala. U *Mariji* su prikazane i brojne župe, naravno, s osvrtom na njihovu povezanost s Gospom. Osobito u posljednjim godištimu.⁴⁵

Tolike župe prianjale su uz *Mariju*, posvećivale se Gospi i stavljale se pod njezinu zaštitu. Nekih su i fotografije objavljivane u našem listu. Njoj su zahvaljivali za isprošene milosti, za uspjeh u životu, za njezinu zaštitu i stavljali se pod njezino okrilje i unaprijed. Milo dođe čovjeku kad čita zahvalnicu ili preporuku majke za sretan porod, za duševno i tjelesno zdravlje ploda svoje ljubavi. Osobito je dirljivo čitati preporuke mladih za uspjeh pri polaganju ispita, za upis u školu, za sretno zaposlenje, udaju...⁴⁶ Mladići umiru, uvjereni kako je po njih »Marija došla u prvu subotu« (4/1967, 177). Vidi se taj mozaik marijanske ljubavi i odanosti posebno u *Preporukama*, a tako i u *Zahvalama*, kojih ima u izobilju u svakom broju, od prvog broja. Znali su Marijini miljenici slati pismene preporuke i zahvale Gospi, uz dar za njezin list, za širenje njezina štovanja, za izgovaranje sv. misa i paljenje svijeća...

Iz *Marije* saznajemo kako mladi rado hodočaste u Gospina svetišta. Na početku školske godine⁴⁷ nađu se oni iz Zagreba u Mariji Bistrici, a tako i pri završetku. Slično njima svoju školsku godinu započinju i Osječani u Aljmašu, a tako i zadarski kraj kod Gospe od Zečeva u Ninu. U tome stilu održavana su i okupljanja mladih u Vepricu. Pred blagdan Velike Gospe mladi sa splitskog područja zapućuju se nakon ispovijedi i misnog slavlja u solinskom svetištu pješice kroz noć, da bi kod Gospe u Sinju osvanuli u nedjeljno jutro, gdje bi sudjelovali u svečanome misnom slavlju. I mladi krčke biskupije upriličuju svoje susrete kod Majke Božje Goričke u Baški, tako i mladi dijela Hercegovine u Hrasnu, a mladi vrhbosanske nadbiskupije kod Gospe od Kondžila. Širokobriješki susreti mladih u posljednju subotu srpnja već su postali tradicionalni i proširili su se čak i izvan granica domovine. Njihovi programi sastoje se redovito od pokorničkog dijela, misnog slavlja i prigodnog programa.

⁴⁵ Vidi o Čvrļevju (11/1982, 337–339), Kuzmici (1/1983, 15–17), Ninu (6/1983, 224–226), Tijesnu (7–9/1983, 264–266), Subotici (12/1983, 385–388), Posušju (2/1984, 65–68), Mariji Bistrici (3/1984, 106–109), Postirima (4/1984, 144–147), Valpovu (6/1984, 227–230), Prološću (11/1984, 346–349)...

⁴⁶ U svakom su broju stavljanje posebne rubrike zahvala i preporuka Majci Božjoj, ali su se neki i u *Mariji* posebnim člancima osvrtni i na »zapise« toga stila u Gospinim svetištimu. Tako fra Dinko pod naslovom *Zapisi podno Marijina kipa* (1/1972, 13) i Jozo Župić pod naslovom *Trsatski spomenar* (1/1976, 10).

⁴⁷ Usp. npr. u Aljmašu (12/1983, 282; 12/1986, 392), Hrasnu (11/1987, 368), Komušini (7–8–9/1985, 262), Mariji Bistrici (5/1967, 218; 7/1968, 307 i 316; 9/1970, 403; 7/1973, 315; 6/1975, 258; 12/1986, 392...), Ninu (6/1983, 224), Sinju (7–8–9/1983, 263), na Širokom Brijegu (10/1985, 301).

I djeca Crkve u Hrvata rado se okupljaju oko Gospe.⁴⁸ U svetištu Gospe Sinjske u nedjelju po blagdanu Velike Gospe krcato je dvorište djece, majki i baka s najmlađima u rukama ili naručju. Upriličuje se za njih toga dana već tradicionalni blagoslov. Kod Gospe od Zdravlja u Splitu slično je i na misi s djecom, kad je svetište krcato majki, baka i malenih koji dođu za blagoslov. U Voćinu su se posebno počeli okupljati na svoja hodočašća o završetku školske godine školska djeca iz okolice. Njima su se pridružili i mladi iz okolice Molva s hodočašćima u molvarsko svetište, a tako i djeca Imotske krajine s hodočašćem Gospi od Andela u Imotski. Na tim susretima djeca redovito imaju pokornički dio, misno slavlje, posvetnu molitvu Gospi, kviz znanja iz vjeronaučnoga gradi-va, nastup u prigodnom programu...

c) *Marijanska dimenzija redovničkih zajednica*

U redovničkim zajednicama među Hrvatima lik bl. Djevice zauzima istaknuto mjesto. O nekima je od njih bilo riječi i u *Mariji*. To ukratko donosimo:

Hrvatska se prošlost znatno oblikuje pod utjecjem sljedbenika sv. Benedikta. Život tih tkalaca zlatnih niti znanosti, pismenosti i hrvatske kulture usko je bio vezan uz štovanje Isusove Majke. Otuda povezanost uz Svetu Mariju u Zadru (6/1980, 206–209), uz Opačac na Vrljici kraj Imotskoga (11/1984, 346).

Kroz više od 500 godina života i rada u Hrvatskoj, pavlinski se red odlikovao štovanjem Gospe koja je nazočna u životu Reda i svim poljima njegove djelatnosti. Jedan od prvih njihovih samostana s crkvom u Hrvatskoj, Remete, spada među najstarija hrvatska marijanska svetišta (3/1974, 106–108). I danas oni, u okviru tihoga života i rada, u Kamenskome održavaju i šire pobožnost prema nebeskoj Kraljici (7–9/1980, 256–259). Po odlasku pavlina iz Remeta slijedilo je propadanje i rušenje. No nakon popravka i oporavka danas to svetište čuvaju redovnici karmelićani, po svojim redovničkim pravilima pozvani da na poseban način Gospu časte i šire pobožnost prema njoj (6/1988, 220–221).

U duhu svoga utemeljitelja, štuju franjevci Gospu s velikom ljubavlju i šire pobožnost prema njoj. Vodeća marijanska svetišta na hrvatskim prostorima pod njihovim su vodstvom. Tako središnje prošteništa hrvatskoga Juga u Sinju (4/1963, 122–124; 10/1987, 316–319; fra J. Soldo napisao je seriju članaka u prigodi 300. obljetnice dolaska Gospine slike u Sinj, i to počevši od br. 10/1986, 292–294 do 6/1987, 216–217), zatim riječke metropolije na Trsatu (2/1963, 60–61), »Bosne ponosne« u Olovu (5/1964, 225–226), kršne Hercegovine na Širokom Brijegu (1/1978, 24) i u Međugorju (6/1991, 220–223). U zbje govima, posebno za turskog zuluma, bježe sa svojim pukom, ali su i tada neodvojivi od nebeske Majke. Njezin lik nose u svojoj torbi (11/1986, 332; 10/1973, 451).

I dominikanci, prema predaji, od svog utemeljitelja naslijediše širenje Gospina štovanja, posebno pobožnosti prema njoj molitvom krunice (10/1992, 294–295).

⁴⁸ Tako npr. u Imotskome (7–8–9/1985, 264), Molvama (6/1985, 222), Voćinu (7/1975, 270).

U Družbi Isusovoj nastale su i po njoj se proširile po cijelom svijetu Marijine kongregacije. U njima se odgojiše toliki sveci, blaženici, Božji ugodnici, dobri muževi i žene... (5/1991, 176–177). Po tome se vidi koliko ljubav prema Gospi naslijediše isusovci od sv. Ignacija.

I cisterciti, koji se nakon puna 4 stoljeća vratiše na hrvatsko tlo, pod posebnom su Marijinom zaštitom. Čak su i sve crkve tih crno-bijelih monaha posvećene Uznesenju Marijini (4/1983, 143).

Svečanošću polaganja vječnih zavjeta prvoga hrvatskog monfortanca 1979. »Monfortanska obitelj pušta korijenje u ovo naše tlo, želeći po primjeru svoga osnivača sv. Ljudevita Marija Grignon de Monfort širiti zdravu i pravu pobožnost prema blaženoj Djevici, Majci Crkve«. ⁴⁹

Zajednica sestara franjevki, nikla u Krešimirovu gradu 1673, želeći slijediti stope »Službenice Gospodnje« i sv. Franje Asiškoga, uzima naslov »Franjevke od Bezgrešne« (9/1973, 404). I sestre koje je 1960. osnovao isusovac Ivan Jäger marijanskog su nadahnuća: Družba Kraljice svijeta (5/1982, 182). Sestre Naše Gospe, prispjele u hrvatske krajeve i osamostaljene 1930, u svom radu posebice promiču ljubav prema Gospi (1/1981, 20–21).

d) Marija u hrvatskoj umjetnosti

1) Likovna umjetnost

Gospin lik utkan je u hrvatsku dušu. Umjetnici na hrvatskom tlu ovjekovječili su ga svojim dljetom, kistom, potezima pera... *Marija* je posebno svratila svoju pozornost na Gospinu nazočnost u hrvatskom slikarstvu, kiparstvu i graditeljstvu u rubrici *Marija u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*. Iz pera Josipa Ante Solde »enciklopedijskim je načinom pisala o hrvatskim umjetnicima koji su likovno prikazali Nebesku Majku. Osim toga«, ističe Soldo u uvodnoj riječi, »nastojat ćemo opisati crkve ili kapele, posvećene Mariji, a koje imaju umjetničku vrijednost. Jednako ćemo obraditi i strane umjetnike kojih radovi rese naše crkve ili naša mjesta.« ⁵⁰ Počelo je abecednim redom od Marka Andrijića u br. 4/1970, a završilo Žrnovom u br. 3/1975, 100–101.

J. A. Soldo prikazao je razvoj ikonografije Gospe u Kani Galilejskoj (2/1981, 66–67) i Blagovijesti (3/1981, 92–94). U jubilarnom broju *Marije* ocrtao je ukratko Mariju u suvremenoj hrvatskoj likovnoj umjetnosti (7–9/1987, 270–272).

⁴⁹ Usp. *Marija*, 5/1979, 180–181.

⁵⁰ 4/1970, 180, 5/1970, 222–224, 6/1970, 269–271, 7/1970, 315–317, 8/1970, 357–359, 9/1970, 418–419, 10/1970, 463–465, 1/1971, 22–23, 2/1971, 77–78, 3/1971, 127–128, 4/1971, 164–165, 5/1971, 222–224, 6/1971, 261–263, 9/1971, 414, 10/1971, 458–459, 1/1972, 15–18, 2/1972, 78–80, 3/1972, 118–121, 4/1972, 178–179, 5/1972, 222–225, 6/1972, 270–272, 8/1972, 372–374, 9/1972, 410–416, 1/1973, 30–32, 3/1973, 132–134, 4/1973, 184–186, 6/1973, 268–271, 1/1974, 10–13, 2/1974, 72–74, 3/1974, 126–127, 4/1974, 164–167, 5/1974, 220–222, 6/1974, 273–275, 7/1974, 315–317, 8/1974, 358–359, 9/1974, 385–386, 10/1974, 426–427, 1/1975, 20–22, 2/1975, 60–62 i 3/1975, 100–101.

U prigodi znamenitijih obljetnica pojedinih umjetnika donosivani su i posebni osvrti na marijansku obojenost njihova opusa.⁵¹ Osim toga, u rubrici *Mala Gospina enciklopedija* objavljen je i članak o ikonografiji (2/1974, 90–92), a doneseni su i pojedini umjetnici sa svojim djelom. Nekolicinu je obradio i Vicko Kapitanović u rubrici *Nadahnuti njenim likom*.⁵²

2) Pisana riječ

U *Mariji* je Gospa obrađivana i u *pisanoj riječi*. O njezinoj prisutnosti u hrvatskim narodnim pjesmama pisao je Jeronim Šetka.⁵³ Kratko je opisao Mariju u hrvatskim narodnim pjesmama i Anđelko Mijatović (7–9/1987, 269–270).

Gospa u hrvatskoj književnosti naslov je rubrike pod kojom je seriju članaka pisao Josip Antolović.⁵⁴ Slično njemu piše i Karlo Kosor.⁵⁵ Gospu u suvremenoj hrvatskoj književnosti kratko je prikazao Drago Šimundža (7–9/1987, 266–268), a između članaka K. Kosora i J. Antolovića pomalo se ubacivao u prigodama i Rozario Šutrin.⁵⁶

⁵¹ Tako Bruno Bulić (10/1968, 438–439), Celestin Medović (10/1987, 310–311), Ivan Meštrović (4/1963, 109), Ivan Mirković (2/1967, 82), fra Ambroz Testen (5/1983, 185; 1/1985, 14–17).

⁵² Usp. bilješku 15.

⁵³ Počeo je uvodnim člankom u br. 2/1969, 76–77, a nastavio prikazom otajstva Blagovijesti (3/1969, 125–128), preko otajstva Kristove muke i uskrsnuća (4/1969, 171–173), Posrednice svih milosti (5/1969, 222–224), Pomoćnice kršćana (6/1969, 272–274), da bi završio Utočištem grešnika u tri nastavka (7/1969, 317–318; 8/1969, 354–355 i 9/1969, 401–402).

⁵⁴ Počevši s ocem hrvatske književnosti Markom Marulićem (†1524) (4/1968, 160–161) Antolović predstavlja Mariju u djelima Mavra Vetranovića (†1576) (5/1968, 200–202), Lovre Grizogona (6/1968, 251–252), Fra Petra Kneževića (†1768) (7/1968, 301–302), Jurja Habelića (†1678) (8/1968, 354–355), Ilije Okrugića (9/1968, 406–407), Antuna Kanižlića (†1777) (10/1968, 445–446), Vatroslava Jagića (†1923) (1/1969, 16–18), Velimira Deželića Starijeg (†1941) (2/1969, 58–60), Alekse Kokića (3/1969, 112–114), Side Košutić (4/1969, 160–162) i Ivana Evandelistu Šarića (6/1969, 267–269). On prikazuje i zbirku pjesama s. Marije od Presv. Srca (10/1973, 473–475), a kasnije, povremeno, osvrće se i na druge majstore pera. Tako piše o marijanskim pjesmama Ivana Trnskog (†1910), Mihovila Pavlinovića (†1887) (1/1991, 396), Stjepana Ilijaševića (†1903) (1/1990, 16), Petra Preradovića (†1872) (3/1990, 96), Gašpara Glavinića (†1871) (5/1990, 186), Pavla Štosa (†1862) (6/1990, 216).

⁵⁵ Kosor obrađuje religioznu poeziju Šiška Menčetića (3/1971, 110–112), Mariju u pjesmi fra Petra Kneževića (4/1971, 170–172 i 5/1971, 202–204), Marka Marulića kao Gospina pjesnika (6/1971, 251–255), stihove o Gospi Mavra Vetranovića Čavčića (7/1971, 307–310), Nikole Dimitrovića i Nalješkovića (8/1971, 360–363), fra Tome Babića (9/1971, 398–400), don Mate Čulića (10/1971, 449–451), Đure Sudete (1/1972, 10–12) /o istome prikaz Kamila Križanića (6/1973, 254–255)/, Milana Pavelića (2/1972, 58–61) /nadopuna drugog autora (5/1973, 204–206)/, fra Vice Vicića (3/1972, 107–109), fra Stanka Petrova (4/1972, 152–154), Alekse Kokića (5/1972, 201–204), Đure Arnolda (6/1972, 248–250), Vladimira Nazora (7/1972, 300–302), Augustina Harambašića (8/1972, 348–350), Dragutina Domjanića (9/1972, 396–398), Jeronima Kornera (1/1973, 14–16) i Fausta Vrančića i Tome Budislavića (5/1975, 168).

⁵⁶ On tako piše o Juri Radojeviću Gizdelinu (3/1989, 93), Milanu Paveliću (6/1989, 213), Ivanu Gunduliću (11/1989, 335) i Ivanu Mažuraniću (7–9/1990, 257).

Marija objavljuje i brojne tekstove originalnih pjesama. U posljednje vrijeme nešto manje. Različite su tematike, uglavnom duhovne. One marijanske čak su znali birati i recitirati na prigodnim akademijama.⁵⁷

Fra Stanko Milovanov u 19 nastavaka donosi romansiranu povijest Djevice siromaha.⁵⁸

3) Glazba

Marija je nalazila mjesta i za promicanje novih marijanskih skladbi. Ukupno 13 radova.⁵⁹

U prigodi smrti glazbenika Ivana Glibotića (2/1988, 72), Anđelka Milanova (6/1990, 238) i obljetnice smrti Bernardina Sokola (12/1991, 387) *Marija* je donijela nekrologe, odnosno prigodni članak. I u njima je istaknut marijanski naglasak njihova umjetničkog opusa.

ZAVRŠNA RIJEČ

List *Marija* pokušavao je kroz 30 godina svoga izlaženja predstaviti Mariju hrvatskomu vjerničkom puku. Donosio je tekstove o njezinoj ulozi u povijesti spasenja, u povijesti hrvatskoga naroda i njegova kršćanskog života.

U *Mariji* se našlo mjesta i za prikaz Marije u francuskoj, makedonskoj, mađarskoj, nizozemskoj, njemačkoj, portugalskoj, španjolskoj i talijanskoj književnosti. No u njoj je bilo i onoga što po sebi ne bi ni spadalo na narav lista. Ipak, bilo je vrijedno i stvar je kulture. Fra Karlo Kosor stručno je i znalački vodio rubriku *Jezična zrnca*, rubriku za čistoću hrvatskoga jezika. Tu su ozbiljni članci Smiljane Rendić, opisi hrvatskih svetinja Tomislava Heresa, zanimljivosti iz prirode fra Rajka Radišića, pjesme u prozi o. Vinka Pulišića, opisi papinskih putovanja, opisi i proslave hrvatskih velikana: Tavelića, Mandića, Merza, Barbarića, Langa, Antića, Vošnjaka, Kalinića; opisi života u misijama, obrada katoličkih imena Gabrijela Jurišića, zanimljivi prirodo-zemljopisni članci Frane Nimca, članci Jerka Šetke, Karla Jurišića, Josipa Antolovića, Vjeke Vrčića, Ante Sekulića, Ante Bačića Fratrića, Ante Jadrijevića, Ivana M. Čaglja – samo je dio od onoga što je *Marija* ponudila svojim čitateljima. Odigrale su i svoju ulogu

⁵⁷ Tako susrećemo kroz godišta *Marije* stihove fra Stanka Milovanova, fra Gašpara Bujasa, Marijana Ivana Čaglja, Mladena Alajbega, s. Marije od Presvetog Srca (Anke Petričević), Ljube Stipišića, Josipa Ivića, Ante Bačića Fratrića, Hrvoslavine, Ante Jakšića, Vinke Tokić, Ivana Bitange Šujana, Drage Maršića, Mislava Pelinara, Josipa Čosića, Zorke Miletić...

⁵⁸ Seriju počinje objavljivati od br. 1/1963. i završava u br. 2/1966.

⁵⁹ Bili su to glazbeni radovi Zlatana Plenkovića (2/1964, 86; 5/1964, 228; 4/1985, 185; 6/1966, 283), Stjepana Lovrića (5/1967, 232), Ljube Stipišića (1/1969, 44; 2/1969, 90; 3/1969, 140; 8/1969, 378), Vite Mikelića (5/1969, 236; 7/1969, 332) i P. Z. Blajića (3/1988, 91). Prvi je takav prilog himan *Zdravo, Zvizdo mora* kako ga pjevaju u Kaštel-Sućurcu (4/1963, 127). U posljednjih deset godina donesena je jedna jedina skladba – Ranjenoj Gospi (tekst: M. I. Čagalj, glazba: P. Z. Blajić), i to niti na polovici stranice (3/1988, 91).

rubrike *Za mlade*, sa člancima Joze Župića o misnom slavlju; *Riječ mladima*, u kojoj je dosta vremena duhovna usmjerenja pružao Vinko Puljišić; *U rukama providnosti*, u kojoj je uglavnom Ivna Talaja dočaravala zamršena stanja; *Ja i moja djeca*, u kojoj je Marija Kunić iznosila kairos vjerničkoga života s djecom u svojoj obitelji; *Živimo u obitelji*, gdje je Marijan Kovač iz mjeseca u mjesec pokušavao pružati nadahnuća za obiteljski kršćanskiji život, što je prije njega radio Mile Šesnić; intervjui Anemarije u rubrici *...i razgovarali...*

Marija je odigrala svoju ulogu i ima razlog svoje opstojnosti. S pravom joj se pripisuje naziv svojevrstne hrvatske »marijanske enciklopedije«. Mnogo je učinila, što ne znači da nije mogla i više. Nikomu ne smeta, teško da nekomu može biti konkurencija, a ono što ona pruža, barem djelomično, popunja dobrobrano prazninu u hrvatskoj pisanoj riječi.

Zusammenfassung

Im Jahre 1963 veröffentlichten die Franziskaner der Ordensprovinz von Split die erste Ausgabe ihrer Marienzeitschrift »Marija«. Seit daher verbreitete sie sich über alle Kontinente hinaus. So wurde diese Zeitschrift eine Art kroatischer Marienzyklopaedie. »Marija« brachte die Lehre der Kirche über die Gottesmutter aufgrund der Heiligen Schrift heraus. Sie erarbeitete die Grundsätze des katholischen Glaubens über Maria, Maria in den Schriften der Kirchenväter, Maria in der kroatischen Kunst und Literatur.

Eine Reihe von Jahren erschien unter der Rubrik »Marianische Enzyklopaedie« alles Wissenswerte über die Gottesmutter, die im kroatischen Volk »Gospa« genannt wird: Texte des Heiligen Vaters über Maria, alle bekannteren Marienwallfahrtsorte auf der Welt wurden vorgestellt. Ebenso wurden ihre Leser mit Marienverehrungen in anderen Völkern und Konfessionen bekannt gemacht, wie auch mit dem Marienkult in der Kunst. Diese Zeitschrift zeichnete die Orte auf, wo die »Gospa« gelebt hat, und natürlich alle Wallfahrtsorte in Kroatien, alle Kirchen, Kapellen...

In diesen 30 Jahren ihres Erscheinens ist die Zeitschrift »Marija« eine unumgängliche Literatur für diejenigen geworden, die ernsthaft etwas über Maria erforschen oder schreiben wollen.